

КИЇВ, 2025

СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ:

РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ

екодія

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
КИЇВ
Україна

 Naturvernforbundet

СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Жовтень – грудень 2024

Дослідження ставлення населення до атомної енергетики провела агенція Info Sapiens на замовлення ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія» та за підтримки Фонду ім. Гайнріха Бьоля, Бюро Київ – Україна та «Друзів Землі Норвегії» (Naturvernforbundet) — Україна у жовтні – грудні 2024 року. Метою цього дослідження є отримання об'єктивних та збалансованих даних про ставлення населення України до атомної енергетики та її ролі у майбутньому відновленні України. Зокрема, дослідження мало на меті виявити ставлення населення до поточних планів уряду щодо нового будівництва атомних енергоблоків, а також оцінити рівень обізнаності населення про атомну енергетику і виявити поширені переконання, міфи та страхи щодо цієї теми.

Інформація, надана у цій публікації, є узагальненням результатів соціологічного дослідження та їх інтерпретацією на думку авторів та авторок, що не обов'язково відображає офіційну позицію Фонду ім. Гайнріха Бьоля, Бюро Київ – Україна, уряду Німеччини та «Друзів Землі Норвегії».

© Фонд ім. Гайнріха Бьоля, Бюро Київ – Україна

© Центр екологічних ініціатив «Екодія»

КИЇВ
Україна

ЗМІСТ

4	Список скорочень
5	Список рисунків
6	Список таблиць
7	Вступ
8	Резюме
10	Методологія
10	Якісний етап дослідження
12	Кількісний етап дослідження
13	Результати дослідження
14	Ставлення до атомної енергетики
14	Обізнаність про основні принципи роботи і окремі аспекти функціонування АЕС
21	Ризики і переваги атомної енергетики
29	Джерела енергії для АЕС і будівництво нових енергоблоків
41	Собівартість електроенергії на АЕС
48	Відновлювані джерела енергії
55	Інформування і комунікації
56	Наявність інформації про атомну енергетику
60	Джерела інформування
65	Довіра до інституцій і корупційні ризики
69	Висновки
70	Додаток. Демографічні параметри вибірки кількісного опитування

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

САТІ	метод телефонного опитування з використанням комп'ютерної техніки
АЕС	атомна електростанція
ВДЕ	відновлювані джерела енергії
ГЕС	гідроелектростанція
ГІ	глибинне інтерв'ю
ГО	громадська організація
ДП	державне підприємство
ЗАЕС	Запорізька атомна електростанція
ЗМІ	засоби масової інформації
ІПСО	інформаційно-психологічні спеціальні операції
НАН	Національна академія наук
СЕС	сонячна електростанція
ТЕС	теплова електростанція
ТЕЦ	теплоелектроцентраль
ФГД	фокус-групова дискусія
ХАЕС	Хмельницька атомна електростанція
ЧАЕС	Чорнобильська атомна електростанція

СПИСОК РИСУНКІВ

- 14 **Рис. 1.** Наскільки ви знайомі з атомною енергетикою загалом?
- 16 **Рис. 2.** Скільки атомних електростанцій, на вашу думку, зараз працюють в Україні?
- 17 **Рис. 3.** Наскільки ви знайомі з такими принципами роботи атомної енергетики?
- 22 **Рис. 4.** Наскільки ви погоджуєтесь із наступними твердженнями про ризики і переваги атомної енергетики?
- 29 **Рис. 5.** Наскільки ви погоджуєтесь із наступними твердженнями про джерела енергії і будівництво нових енергоблоків?
- 36 **Рис. 6.** Як ви вважаєте, коли і як має відбуватися побудова нових енергоблоків АЕС?
- 41 **Рис. 7.** Як ви вважаєте, собівартість електроенергії на АЕС порівняно до інших типів генерації...
- 44 **Рис. 8.** Наскільки ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з тим, що Україні необхідно відмовитись від будівництва нових атомних енергоблоків та поступово закривати атомні електростанції?
- 48 **Рис. 9.** Поговоримо про відновлювані джерела енергії (скорочено – ВДЕ). Наскільки ви знайомі з принципом роботи ВДЕ загалом?
- 49 **Рис. 10.** Наскільки вам знайомі такі технології ВДЕ?
- 51 **Рис. 11.** Наскільки, на вашу думку, технології ВДЕ загалом можуть замінити частку електрики яку зараз виробляє атомна енергетика?
- 56 **Рис. 12.** Як ви вважаєте, чи достатньо є інформації про шляхи розвитку атомної енергетики в Україні, переваги і ризики?
- 60 **Рис. 13.** Які джерела інформації, на вашу думку, можуть та/або повинні надавати варту довіри інформацію про атомну енергетику, шляхи її розвитку, переваги і ризики?
- 64 **Рис. 14.** Наскільки ви довіряєте кожній з цих інституцій?
- 67 **Рис. 15.** Наскільки, на вашу думку, ці інституції піддані ризику корупції?
- 71 **Рис. 16.** Демографія: Стать та вік респондентів
- 71 **Рис. 17.** Демографія: Розмір населеного пункту, регіон проживання респондентів
- 72 **Рис. 18.** Демографія: Місцеперебування респондентів
- 72 **Рис. 19.** Демографія: Освіта та зайнятість респондентів
- 73 **Рис. 20.** Демографія: Економічне становище родини

СПИСОК ТАБЛИЦЬ

- 19 **Таблиця 1.** Наскільки ви знайомі з такими принципами роботи атомної енергетики? [за віком та розміром населеного пункту]
- 24 **Таблиця 2.** Наскільки ви погоджуєтеся із наступними твердженнями про ризики і переваги атомної енергетики? [за віком та розміром населеного пункту]
- 30 **Таблиця 3.** Наскільки ви погоджуєтеся із наступними твердженнями про джерела енергії і будівництво нових енергоблоків? [за віком та розміром населеного пункту]
- 38 **Таблиця 4.** Як ви вважаєте, коли і як має відбуватися побудова нових енергоблоків АЕС? [за віком та розміром населеного пункту]
- 42 **Таблиця 5.** Як ви вважаєте, собівартість електроенергії на АЕС порівняно до інших типів генерації... [за віком]
- 45 **Таблиця 6.** Наскільки ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся з тим, що Україні необхідно відмовитись від будівництва нових атомних енергоблоків та поступово закривати атомні електростанції? [за віком та розміром населеного пункту]
- 49 **Таблиця 7.** Наскільки ви знайомі з принципом роботи ВДЕ загалом? [за віком та розміром населеного пункту]
- 50 **Таблиця 8.** Наскільки вам знайомі такі технології ВДЕ? [за віком та розміром населеного пункту]
- 51 **Таблиця 9.** Наскільки, на вашу думку, технології ВДЕ загалом можуть замінити частку електрики яку зараз виробляє атомна енергетика? [за віком]
- 56 **Таблиця 10.** Як ви вважаєте, чи достатньо є інформації про шляхи розвитку атомної енергетики в Україні, переваги і ризики? [за віком та розміром населеного пункту]
- 61 **Таблиця 11.** Які джерела інформації, на вашу думку, можуть та/або повинні надавати варту довіри інформацію про атомну енергетику, шляхи її розвитку, переваги і ризики? [за віком]
- 66 **Таблиця 12.** Наскільки ви довіряєте кожній з цих інституцій? [за віком та розміром населеного пункту]

ВСТУП

Починаючи з 2022 року через повномасштабне російське вторгнення, окупацію Запорізької АЕС, атаки на енергетичну інфраструктуру та загрозу ядерних інцидентів енергетична безпека України стала критичним викликом. Одним із ключових питань для держави є формування післявоєнної енергетичної стратегії, яка повинна відповідати вимогам безпеки, економічної доцільності та екологічної сталості.

Відповідно до заяв уряду, однією з основних цілей післявоєнного енергетичного відновлення є розширення атомної генерації, зокрема через добудову енергоблоків №3 та №4 на Хмельницькій АЕС. Для реалізації цього проєкту Україна планує використати реакторні установки, які раніше призначалися для болгарської АЕС «Белене» та були виготовлені в Росії. Однак це рішення викликає значні дискусії через економічні, технічні та геополітичні ризики.

Окупація ЗАЕС та її використання російськими військовими як інструмент шантажу показали вразливість атомної генерації у воєнних умовах. Попри заяви про безпеку АЕС, громадська думка демонструє підвищене занепокоєння щодо ризиків ядерних аварій та довгострокової безпечності атомної енергетики.

На тлі цих викликів ГО «Екодія» та «Фонд ім. Гайнріха Бьоля, Бюро Київ – Україна» ініціювали соціологічне дослідження, метою якого є визначення поточних настроїв населення щодо атомної енергетики, її безпеки, перспектив розвитку та альтернативних шляхів формування стійкої енергосистеми. Дослідження охопило інтерв'ю з експертами, фокус-групові дискусії та кількісне опитування (телефонні інтерв'ю серед 1000 респондентів) у різних регіонах України, що дозволило отримати об'єктивну картину ставлення суспільства до планів уряду щодо атомної енергетики.

Команда «Екодії» проаналізувала результати дослідження та висловила свої тези у висновках до цього дослідження. Результати дослідження можуть бути корисними для представників органів державної влади, експертів, громадських організацій та міжнародних партнерів, які беруть участь у формуванні енергетичної політики України задля проведення цільових інформаційних кампаній, а також ухвалення необхідних політичних змін. Вони дозволяють оцінити рівень підтримки чи спротиву громадськості щодо добудови ХАЕС-3,4, а також загальне розуміння населенням України атомної галузі загалом, а також її проблем та викликів.

РЕЗЮМЕ

Атомна енергетика в Україні завжди була предметом дискусій: вона забезпечує стабільну генерацію електроенергії, але водночас викликає побоювання через потенційні ризики. Це дослідження показало, що більшість українців мають загальне уявлення про атомну енергетику, але їхні знання часто залишаються поверхневими.

Опитування засвідчило, що **74% респондентів заявили про знайомство з принципами роботи атомних електростанцій**. Однак лише 13% впевнені у своїх знаннях настільки, що можуть пояснити їх іншим. 61% зізнаються, що знають лише основи, але не впевнені у їхній точності. Цікаво, що навіть серед тих, хто зазначив, що «добре знає і може пояснити іншим» про атомну енергетику загалом, лише 43% дали правильну відповідь на питання про кількість працюючих електростанцій (загалом по вибірці правильну відповідь дали 29% опитаних). Розглядаючи показники знання про різні аспекти роботи атомної енергетики, можна зробити висновок, що загальне знання про атомну енергетику в цілому формують знання про вплив атомної енергетики на довкілля (78% заявили про знання глибші, ніж «лише назва», 18% — про глибокі знання цієї теми).

Результати дослідження показують, що атомна енергетика сприймається водночас як **корисний, але небезпечний ресурс**. Найбільше занепокоєння викликає поводження з радіоактивними відходами – 80% респондентів вважають це ключовою проблемою атомної енергетики. Крім того, 76% опитаних згодні з тим, що перебування поруч із АЕС небезпечно завжди, а у воєнний час ці ризики лише зростають. Схожі настрої стосуються здоров'я людей – 68% вважають, що жителі міст-супутників АЕС наражаються на підвищені ризики через радіаційний вплив. Водночас лише 46% українців впевнені, що в країні є ефективні рішення для зберігання та утилізації ядерного палива. Це свідчить про значну недовіру до здатності держави впоратися з довгостроковими екологічними викликами. Цікаво, що молодь 18-24 років менш схильна сприймати атомну енергетику як критично небезпечну, порівняно зі старшими респондентами.

Єдиної думки про майбутнє атомної енергетики в Україні немає. З одного боку, 93% опитаних погоджуються, що АЕС дозволяють виробляти велику кількість електроенергії, а 69% вважають, що будівництво нових енергоблоків є дорогим і складним процесом. Розбіжності виникають у питанні перспектив. Наприклад, 50% респондентів підтримують тезу про те, що ядерне паливо є невичерпним ресурсом, тоді як інші сумніваються в його довгостроковій доступності.

Загалом, атомна енергетика сприймається респондентами як вигідна і стратегічно важлива галузь, однак її **розвиток повинен супроводжуватися мінімізацією корупційних ризиків, належним захистом довкілля та дотриманням високих стандартів безпеки**. Більшість респондентів кількісного опитування (68%) вважають, що будівництво нових енергоблоків атомних електростанцій слід відкласти до завершення війни, коли зникне загроза фізичній безпеці АЕС. Утім, якщо говорити про скорочення атомної енергетики шляхом відмови від будівництва нових атомних енергоблоків та поступового закриття атомних електростанцій, то більшість

респондентів кількісного опитування (67%) не підтримують цей сценарій. Щодо поступового заміщення атомної енергетики на відновлювані джерела енергії, то 90% українців схильються до думки, що заміщення можливе принаймні певною мірою за умови комплексного впровадження енергоефективних заходів.

Експерти налаштовані не так одногосно і мають різні погляди на співіснування атомної та відновлюваної енергетики в Україні. Дехто наголошує на можливості одночасного використання всіх джерел енергії, інші зазначають, що співіснування цих видів генерації є складним і може вимагати вибору одного домінуючого напрямку.

Попри високий рівень загального інтересу, **інформаційний вакуум** щодо атомної енергетики залишається серйозною проблемою. На пряме питання щодо доступності інформації про шляхи розвитку атомної енергетики в Україні 38% опитаних відзначають, що окремі аспекти інформації доступні, але є певні прогалини, оскільки потрібно знати, де і як її знайти; третина респондентів каже, що інформації мало або взагалі нема. Лише 8% зазначають про широкодоступність інформації.

При цьому довіра до джерел інформації дуже різниться. Найбільше українці покладаються на незалежних експертів та науковців (46%), тоді як офіційні державні органи викликають скептицизм – лише 29% респондентів вважають їх надійними у питаннях атомної енергетики.

Важливо, що молодь 18-25 років значно більше орієнтується на соціальні мережі, тоді як люди старшого віку надають перевагу традиційним ЗМІ та офіційним повідомленням. Це вказує на потребу у сучасних підходах до комунікації: для підвищення обізнаності та подолання стереотипів про атомну енергетику інформація має бути доступною, відкритою і зрозумілою для різних вікових та соціальних груп.

Повномасштабна війна суттєво змінила ставлення до атомної енергетики.

Експерти зазначають, що люди дедалі більше сумніваються у прозорості інформації щодо стану АЕС, побоюючись, що в разі аварії або критичного інциденту держава може приховувати правду.

Окупація Запорізької АЕС російськими військами загострила ці страхи: респонденти висловлюють думку, що атомні станції можуть стати інструментом шантажу та навіть зброєю у руках агресора.

Одна з ключових думок, яка пролунала під час фокус-групових досліджень:

«... зараз ця атомна енергія перетворюється на шантаж. Дивіться, що робиться на Запорізькій АЕС. Під час війни це вже не мирний атом. Це уповільнена бомба.»

МЕТОДОЛОГІЯ

Дослідження складалося з двох етапів, кількісного і якісного. Етапи проводилися послідовно: спочатку був проведений якісний етап дослідження, потім був проведений кількісний етап.

ЯКІСНИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ

Якісний етап дослідження включав в себе два компоненти: глибинні інтерв'ю (ГІ) з експертами та фокус-групові дискусії (ФГД) з населенням.

Глибинні інтерв'ю були проведені з експертами у сфері атомної енергетики, які є представниками різних громадських організацій (ГО) та компаній. Всього було проведено 5 ГІ. Контакти були частково надані ГО «Екодія», інші експерти запрошувалися до участі дослідження згідно з попередньо визначеними критеріями. Експертне опитування проводилося шляхом інтерв'ювання віч-на-віч на платформі Zoom в період з 16 до 23 жовтня 2024 року.

Гайд для глибинних інтерв'ю був розроблений Info Sapiens відповідно до задач дослідження і узгоджений ГО «Екодія». Тривалість глибинних інтерв'ю становила до 1 години. Запис розмови проводився за згодою респондентів.

Кількість і розподіл глибинних інтерв'ю. Загалом було проведено 5 ГІ, зокрема:

№ ГІ		Сфера діяльності
1	Степан Кушнір	Голова правління ГО "ХЕК"
2	Ольга Лящук	Фахівчиня з питань адаптації громад до зміни клімату, координатор проектів ГО "Екоклуб"
3	Ольга Кошарна	Співзасновниця ГО "Антикризовий експертний ядерний центр України"
4	Олександра Заїка	Експертка з енергетики, GIZ
5	Анастасія Верещинська	Директорка "Європейського українського енергетичного агентства"

Загалом у ГІ взяли участь 4 жінки і 1 чоловік. Результати глибинних інтерв'ю були використані для формування гайда для фокус-групових дискусій, зокрема в частині тестування міфів і упереджень.

Фокус-групові дискусії були проведені з представниками різних регіонів України (за виключенням тимчасово непідконтрольних уряду територій). Фокус-групи було проведено з респондентами різних вікових категорій, які проживають в різних регіонах України в населених пунктах різного типу (зокрема, три ФГД було проведено в містах, які розташовано поблизу АЕС). Респонденти ФГД були представниками різних сфер діяльності, таких як: студенти, вчителі, інженери, працівники сфери обслуговування тощо.

Всього було проведено 12 ФГД, в кожній по 6 учасників. Фокус-групові дискусії проводилися на платформі Zoom в період з 30 жовтня до 13 листопада 2024 року.

Гайд для ФГД був розроблений Info Sapiens відповідно до задач дослідження і узгоджений ГО «Екодія». Тривалість глибинних інтерв'ю становила до 2 годин. Запис обговорення проводився за згодою респондентів.

Розподіл фокус-групових дискусій:

№ ФГД	Регіон	Географія	Стать і вік
1	Захід	Міста 50 тис – (Нетішин)*	Чоловіки/жінки 18-25 років
2	Північ/Центр	Київ	Чоловіки/жінки 18-25 років
3	Південь/Схід	Міста 100-500 тис	Чоловіки/жінки 18-25 років
4	Захід	Міста 50-100 тис	Чоловіки/жінки 26-39 років
5	Північ/Центр	Міста 100-500 тис	Чоловіки/жінки 26-39 років
6	Південь/Схід	Міста 500 тис + (Харків/Дніпро)	Чоловіки/жінки 26-39 років
7	Захід	Міста 50 тис – (Вараш*)	Чоловіки/жінки 40-59 років
8	Північ/Центр	Київ	Чоловіки/жінки 40-59 років
9	Південь/Схід	Міста 50-100 тис	Чоловіки/жінки 40-59 років
10	Захід	Міста 500 тис+, Львів	Чоловіки/жінки 60+ років
11	Північ/Центр	Міста 50-100 тис	Чоловіки/жінки 60+ років
12	Південь/Схід	Міста 500 тис + (Запоріжжя*)	Чоловіки/жінки 60+ років

* міста поблизу атомних електростанцій

Результати ФГД були використані для формування опитувальника для кількісного опитування, зокрема в частині тестування гіпотез.

КІЛЬКІСНИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ

Опитування відбувалося методом **телефонного опитування (САТІ)**. Опитування охопило широкий спектр респондентів з всіх областей України (за виключенням тимчасово непідконтрольних уряду територій), включаючи міста та сільські території, різні вікові групи від 18 років та соціально-економічні категорії.

Кількість опитаних респондентів становить 1004.

Опитування проводилося з 27 листопада по 11 грудня 2024 року.

Анкету для кількісного опитування було розроблено Info Sapiens відповідно до задач дослідження і узгоджено з ГО «Екодія».

Дані опитування було проаналізовано на предмет наявності статистично значущих відмінностей у розподілі відповідей респондентів за основними соціально-демографічними характеристиками. Таблиці розподілу, де такі відмінності зафіксовано, наводяться у звіті. Статистично значущі відмінності на рівні 95% позначені кольором:

X%	Статистично значуще менше, ніж по вибірці в цілому
Y%	Статистично значуще більше, ніж по вибірці в цілому

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

СТАВЛЕННЯ ДО АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

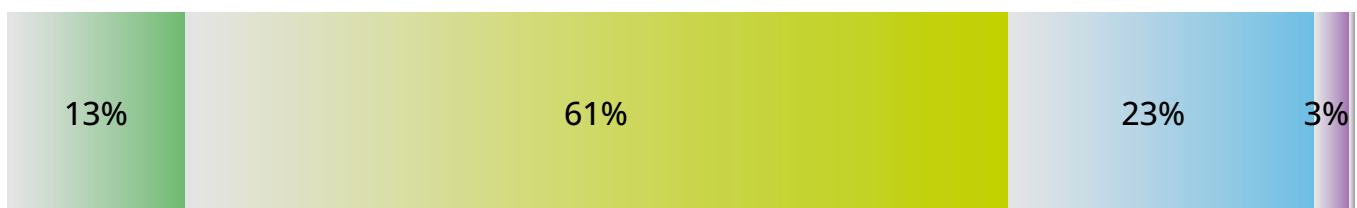
ОБІЗНАНІСТЬ ПРО ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ Й ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АЕС

З принципами роботи атомної енергетики більшість респондентів (74%) дуже добре або принаймні частково ознайомлені, утім більшість (61%) кажуть, що вони лише дещо знають, але вагаються щодо правильності своїх знань (рис. 1). Майже кожен четвертий респондент (23%) знає лише назву «атомна енергетика». Важливо, що 13% добре знають і можуть пояснити іншим принципи роботи атомної енергетики.

Утім варто пам'ятати, що це лише деклароване знання, як його уявляють респонденти, і навіть базові принципи можуть не збігатися з дійсністю.

Рис. 1. Наскільки Ви знайомі з атомною енергетикою загалом?

ЗНАННЯ ПРИНЦИПІВ РОБОТИ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

- Дуже добре знаю і можу пояснити іншим
- Дещо знаю, але не певен/певна
- Знаю лише назву
- Вперше чую
- Відмова/Важко сказати

Статистично значущих відмінностей між респондентами різного віку, статі, які проживають у різних регіонах і типах населених пунктів, під час кількісного опитування не зафіксовано.

Результати ФГД з населенням щодо обізнаності про атомну енергетику допомагають зрозуміти, що саме люди мають на увазі, коли кажуть, що знають про атомну енергетику. Рівень знання варіюється від поверхневого розуміння до глибшого інтересу залежно від віку та місця проживання.

Молодь віком 18–25 років, переважно з Києва та південно-східних регіонів, має лише базові уявлення про атомну енергетику, їх знання обмежуються поверхневими фактами або основами, які вони чули випадково.

«Ну, тільки базові принципи, не більше».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

Респонденти віком 26–39 років із Півдня / Сходу, міст Півночі / Центру та великих міст (500 тис. +) часто зазначають, що не цікавляться цим питанням, бо вважають його непрямо дотичним до їхнього життя. Деякі згадували, що знання отримували від родичів чи з документальних фільмів, але не вдавалися в деталі. Водночас серед цієї вікової групи є ті, хто хотів би отримувати загальну інформацію без глибокого занурення в тему.

«Ніколи просто особо не цікавилася цим питанням, це як би не моя сфера, але, ну, так, щось десь, може, чула просто, якісь там фільми дивилася, коли сталася аварія, і постійно, коли там приурочують якісь фільми, то дивишся, звісно, і печальна-печальна ситуація, коли це Чорнобиль, що сталося з Чорнобилем».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

Люди віком 40–59 років із Західного регіону та Києва демонструють більший рівень обізнаності, що часто пов'язано з особистими або професійними контактами в цій сфері. Деякі респонденти висловлюють думку, що атомна енергетика є складною темою, яка повинна залишатися у зоні відповідальності вузькопрофільних спеціалістів. Водночас окремі з них мають уявлення про ситуацію в інших країнах, як-от Німеччина чи Франція.

«Я обізнаний. Навіть вважаю, що вище середньо, бо я і цікавився цими речами, і там знаю, що, наприклад, робиться в інших країнах, і які ситуації, там наприклад, в Німеччині, у Франції».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Я не є так що я вже так активно цікавлюся там атомною нашою станцією. Я кажу, якусь загальну інформацію для себе там почитала, та й мені достатньо. Може, якби я була працівником атомної станції, чи, наприклад, в мене б чоловік був, я би може більше цікавилася».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Щось поверх... основи знаю»

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Я думаю, що да, я колись цікавилася, там, в мене брат енергетик, як взагалі, ну, працює і виробляється в реакторах ця енергія, але, чесно кажучи, я вже забула, що він мені там розказував такі якісь загальні, щось таке знаю».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«...воно просто не потрібно. Хай цим займаються спеціалісти — вузькопрофільні спеціалісти, фізики. Проблема в тому, що фізиків менше, тому що діти менше йдуть навчатися на цю спеціальність — да, це проблема. Тому мені здається, що все ж таки треба... Хай займаються спеціалісти. Мені особисто воно не потрібно».

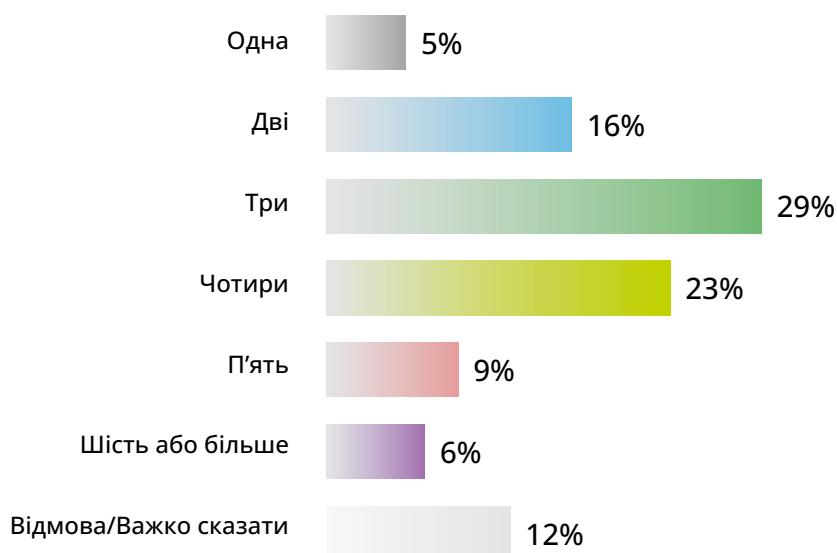
(ФГД, Київ, Чоловіки та жінки 40–59 років)

На запитання про кількість працюючих зараз атомних станцій правильно відповіли 29% — «три». Інші відповіді розподілилися від однієї до шести та більше атомних станцій, що не є правильними (рис. 2).

Це запитання може слугувати певним «тестом» на якість знання, про яку згадувалося нижче. Цікаво, що серед тих, хто зазначив, що «добре знає і може пояснити іншим» про атомну енергетику загалом, лише 43% дали правильну відповідь питання про кількість працюючих електростанцій.

Рис. 2. Скільки атомних електростанцій, на Вашу думку, зараз працюють в Україні?

КІЛЬКІСТЬ ПРАЦЮЮЧИХ АТОМНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ НА ДУМКУ РЕСПОНДЕНТІВ

Рівень обізнаності респондентів статистично не відрізняється за віком. Рідше за інших правильну відповідь «три атомні електростанції» вказують мешканці сіл (22% проти 29% по вибірці в цілому).

Щодо знань окремих аспектів роботи атомної енергетики, 18% (і це найбільше значення з-поміж інших аспектів) дуже добре знають про вплив атомної енергетики на довкілля. Далі рейтинг впевненого знання формується по спадній, як показано на рис. 3.

«Дуже добре знають», «дещо знають» або «знають лише за назвою» про вплив атомної енергетики на довкілля 92%, з них більшість (78%) знають більше, ніж «лише назву». Тобто саме знання про вплив на довкілля значною мірою формують загальне знання про атомну енергетику.

На другому місці — знання про принципи виробництва електроенергії на атомній електростанції. Бодай щось чули або добре ознайомлені загалом 86%, з них 11% дуже добре знають, а 67% знають більше, ніж «лише назву».

Інші аспекти набагато менше знайомі респондентам, навіть коли ми оцінюємо лише деклароване знання.

Серед аспектів, які замикають рейтинг обізнаності, вперше чують про малі модульні реактори 41%, проте 32% знають про це хоча б за назвою. Питання побудови нових атомних блоків не знайомо для 32%, зняття АЕС з експлуатації — 25%, виробництво ядерного палива — 16% та ін. (рис. 3).

Рис. 3. Наскільки Ви знайомі з такими принципами роботи атомної енергетики?

ЗНАННЯ АСПЕКТІВ РОБОТИ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Результати фокус-групових досліджень свідчать, що респонденти мають різноманітні погляди на важливість обізнаності про атомну енергетику, але загалом визнають необхідність поглиблення базових знань у цій сфері для ширшого розуміння її значення. Основним драйвером прагнення покращити обізнаність є питання безпеки. Зокрема, молодь із південно-східних регіонів зазначає, що більшість населення сприймає аварії на атомних електростанціях як настільки ж руйнівні, як ядерний удар, і вважає, що людям слід краще пояснювати реальні наслідки таких подій.

«Більшість нашого населення вважає, що аварія або вибух на атомній електростанції має настільки ж руйнівні здатності, як той же самий ядерний удар, ядерна бомба. Я вважаю, що більшість населення має бути обізнана в цьому,

і навіть оці загрози щодо атомної електростанції в Енергодарі. Вони можуть зробити забруднення, але не буде такого... ну, великого руйнування від вибуху».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

Дорослі респонденти із Західного регіону, зокрема міста Вараш, наголошують на важливості розуміння технологічних процесів атомної енергетики, зокрема роботизації операцій, поводження з паливом, його захоронення, а також захисту станцій. Вони вважають, що ці знання допоможуть усвідомити безпечність атомної енергетики. Таке заглиблення в тему вочевидь пов'язане з близькістю Рівненської АЕС.

«...енергетична галузь в нас на сьогоднішній день в суспільстві надто велика, широка, то поверхнево має кожен знати. Технологічний процес виробництва. Як загрузається паливо в твели роботизовано, це, ну, теж дуже цікаво. І ми маємося знати, що це не працівники, не люди роблять, а це роботи роблять. І, знову ж таки, захоронення палива. Як воно захоронюється, куди воно захоронюється».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Того, що на сьогоднішній день враховуючи дефіцит електричної енергії України в цілому і, знову ж таки, виклики військового часу і руйнування цієї інфраструктури. То, як мінімум, це доречно і люди мають розуміти і володіти інформацією, що планується, які, де проєкти розробляються в плані будівництва, реконструкції, модернізації існуючих блоків або будівництва нових енергоблоків».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

Респонденти старшого віку акцентують увагу на важливості інформування громадян про видобуток, збагачення палива та систему захисту електростанцій, зокрема їх охорону службою безпеки. Водночас звучить думка про потребу населення розуміти плани модернізації та будівництва нових енергоблоків, особливо в умовах енергетичної кризи та воєнних викликів.

«...від видобування як видобувають і як збагачують, що там є центрифуга 1, 2, 3 ступеня. Що там є як і на якому принципі працює атомна електростанція. 1, 2, 3 контур. Який є захист від перевантажень і так далі. Який є територіальний захист для громад, що там є рови з водою, дроти під напругою. В плоть до того, що там охороняє Служба безпеки України всі ці станції».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

Результати кількісного опитування свідчать, що про більшість принципів роботи атомної енергетики найкраще обізнана молодь віком 18–24 років та частково 25–34 років. Проте їх знання обмежуються частіше відповідями «дещо знаю» або «знаю лише за назвою» (табл. 1). У питаннях побудови нових атомних блоків краще знання демонструють частіше респонденти віком 55–65 років та старше (по 47%).

**Таблиця 1. Наскільки Ви знайомі з такими принципами роботи атомної енергетики?
[за віком та розміром населеного пункту]**

	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51-100 тис.	Місто 101-500. Тис.	Місто понад 500 тис.
Вплив атомної енергетики на довкілля												
Дуже добре знаю	18%	9%	20%	22%	19%	19%	16%	16%	16%	23%	22%	19%
Деяко знаю	60%	77%	51%	56%	61%	62%	61%	55%	62%	64%	59%	64%
Знаю лише назву	14%	8%	20%	13%	13%	12%	14%	16%	15%	9%	13%	11%
Вперше чую	7%	6%	9%	8%	5%	6%	8%	11%	6%	4%	5%	5%
Відмова / Важко сказати	1%	0%	1%	1%	2%	2%	1%	1%	2%	0%	1%	2%
Принцип виробництва електроенергії на атомній електростанції												
Дуже добре знаю	11%	11%	14%	13%	12%	12%	7%	9%	11%	6%	17%	13%
Деяко знаю	56%	51%	55%	57%	54%	57%	60%	54%	57%	68%	56%	56%
Знаю лише назву	19%	29%	16%	16%	21%	17%	20%	20%	21%	14%	15%	19%
Вперше чую	12%	8%	14%	12%	11%	13%	13%	16%	11%	10%	11%	10%
Відмова / Важко сказати	1%	0%	1%	2%	2%	2%	1%	1%	1%	3%	1%	2%
Утилізація ядерного палива												
Дуже добре знаю	5%	5%	6%	6%	5%	7%	3%	3%	6%	6%	6%	7%
Деяко знаю	49%	42%	37%	44%	54%	57%	57%	44%	51%	58%	49%	53%
Знаю лише назву	27%	39%	38%	28%	22%	17%	25%	28%	25%	27%	31%	25%
Вперше чую	16%	13%	18%	19%	16%	17%	13%	23%	15%	7%	13%	13%
Відмова / Важко сказати	2%	0%	1%	2%	4%	2%	2%	2%	3%	2%	1%	2%
Зняття АЕС з експлуатації												
Дуже добре знаю	4%	3%	5%	4%	6%	5%	3%	3%	4%	6%	5%	6%
Деяко знаю	44%	52%	33%	43%	38%	51%	49%	41%	45%	43%	48%	44%
Знаю лише назву	25%	21%	32%	27%	24%	18%	24%	22%	24%	29%	23%	29%
Вперше чую	25%	23%	29%	23%	30%	23%	21%	31%	26%	19%	22%	19%
Відмова / Важко сказати	2%	0%	1%	3%	2%	2%	3%	3%	2%	3%	2%	2%
Виробництво ядерного палива												
Дуже добре знаю	4%	1%	8%	3%	3%	7%	1%	2%	4%	3%	6%	6%
Деяко знаю	44%	46%	29%	44%	46%	50%	48%	40%	45%	44%	42%	48%
Знаю лише назву	34%	32%	44%	34%	31%	29%	35%	36%	32%	40%	34%	33%
Вперше чую	16%	21%	18%	17%	17%	12%	14%	20%	18%	11%	15%	11%
Відмова / Важко сказати	2%	0%	1%	1%	3%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	2%

	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51-100 тис.	Місто 101-500. Тис.	Місто понад 500 тис.
Питання побудови нових атомних блоків												
Дуже добре знаю	4%	1%	5%	3%	3%	4%	3%	3%	4%	4%	3%	3%
Дещо знаю	37%	23%	28%	32%	35%	47%	47%	33%	33%	37%	43%	42%
Знаю лише назву	24%	33%	31%	25%	22%	21%	20%	24%	27%	29%	26%	20%
Вперше чую	32%	41%	32%	36%	35%	25%	27%	38%	33%	25%	23%	30%
Відмова / Важко сказати	3%	1%	3%	3%	4%	3%	4%	2%	3%	5%	5%	5%
Малі модульні реактори												
Дуже добре знаю	2%	0%	3%	2%	0%	2%	1%	1%	2%	3%	2%	2%
Дещо знаю	23%	18%	19%	21%	25%	25%	28%	23%	20%	25%	27%	22%
Знаю лише назву	32%	40%	33%	33%	27%	35%	31%	32%	34%	26%	29%	35%
Вперше чую	41%	42%	44%	43%	45%	36%	38%	43%	43%	44%	40%	38%
Відмова / Важко сказати	2%	0%	1%	1%	3%	1%	2%	1%	1%	2%	3%	2%

РИЗИКИ І ПЕРЕВАГИ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Під час якісного етапу було сформовано певний перелік гіпотез щодо ризиків і переваг атомної енергетики. Гіпотези було сформовано у вигляді тверджень, щодо яких респондентам кількісного опитування було запропоновано висловити своє ставлення у вигляді ступеня погодження за 4-бальною шкалою від «повністю погоджуюсь» до «зовсім не погоджуюсь».

УЧАСНИКИ КІЛЬКІСНОГО ОПИТУВАННЯ ОЦІНЮВАЛИ ТАКУ ПАНЕЛЬ ТВЕРДЖЕНЬ:

- Навколо атомних станцій формується зона відчуження, де флора і фауна змінюються під впливом АЕС.
- Ті, хто проживають поруч або обслуговують АЕС, наражаються на ризики, пов'язані з впливом радіації на здоров'я.
- Перебувати поруч з АЕС і за мирних часів було небезпечно, а в умовах війни стало ще більш небезпечно.
- Ризики атомної енергетики переважають її переваги для довкілля та суспільства.
- Безпека АЕС в Україні відповідає міжнародним стандартам.
- Поводження з радіоактивними відходами є одним із найважливіших викликів для атомної енергетики.
- Захоронення радіоактивних відходів несе загрозу для людей та довкілля.
- В Україні існують рішення для зберігання та захоронення відпрацьованого ядерного палива

Найбільшу підтримку одержали три наступні твердження:

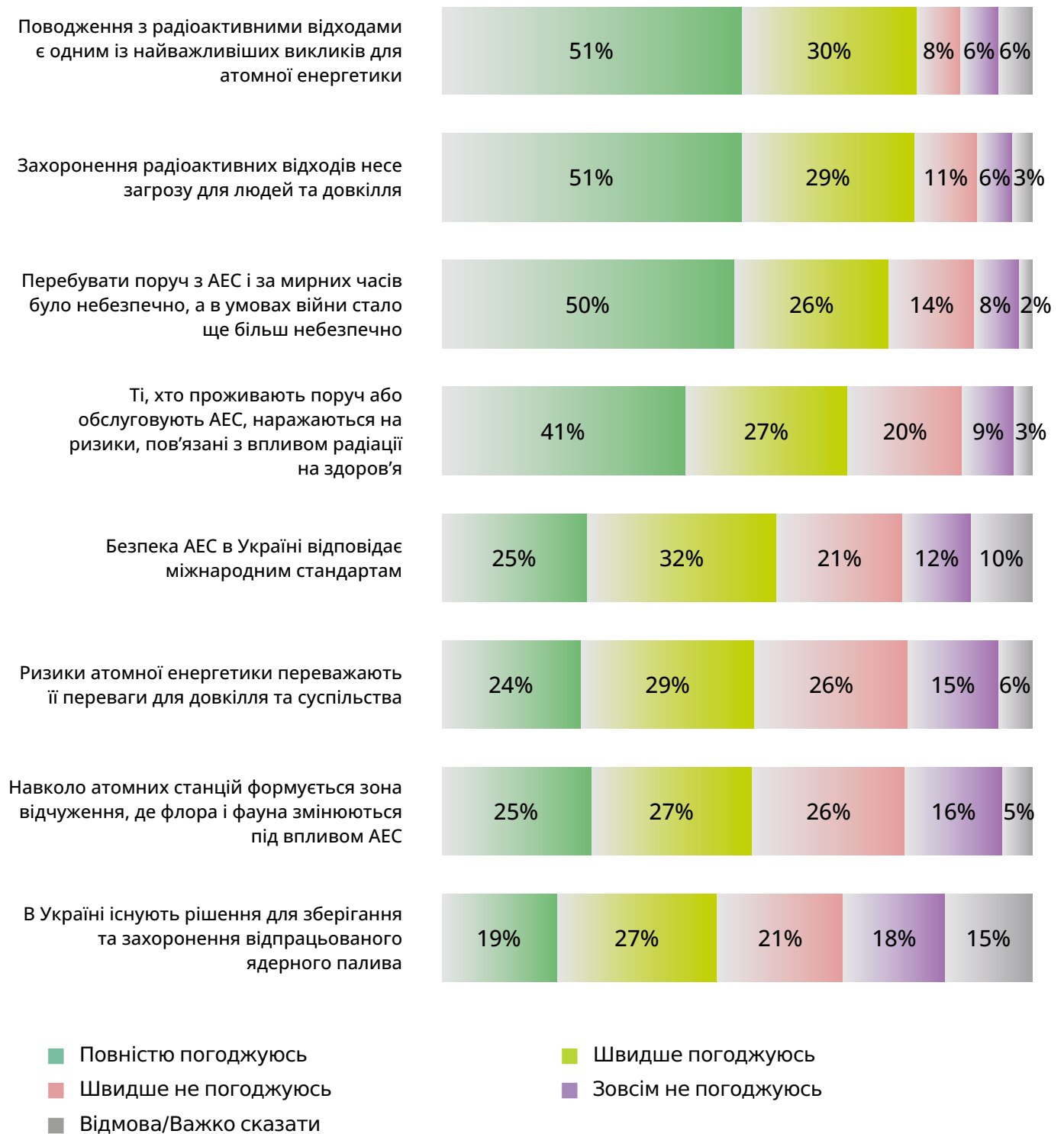
«Поводження з радіоактивними відходами є одним із найважливіших викликів для атомної енергетики», «Захоронення радіоактивних відходів несе загрозу для людей та довкілля» та «Перебувати поруч з АЕС і за мирних часів було небезпечно, а в умовах війни стало ще більш небезпечно» — з ними погоджуються 76–80% опитаних (рис. 4).

Трохи менша частка опитаних (68%) погоджується з тим, що **«Ті, хто проживають поруч або обслуговують АЕС, наражаються на ризики, пов'язані з впливом радіації на здоров'я».**

Найменша ступінь згоди (46%) зафіксована щодо твердження **«В Україні існують рішення для зберігання та захоронення відпрацьованого ядерного палива».**

Рис. 4. Наскільки Ви погоджуєтесь із наступними твердженнями про ризики і переваги атомної енергетики?

СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО РИЗИКІВ І ПЕРЕВАГ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Експерти вважають, що війна суттєво вплинула на сприйняття атомної енергетики та безпеки. Зокрема, деякі експерти звертають увагу, що серед населення поширюється недовіра до інформаційної прозорості: люди побоюються, що у разі ядерного інциденту держава може приховати інформацію.

Інші експерти підкреслюють, що перебування російських військових на території Запорізької АЕС, використання станції як військової бази та неконтрольовані дії військових у приміщеннях лише посилюють ці побоювання.

«Найбільш поширеним є те, що в разі, якщо станеться катастрофа, то про це не буде відомо. Тобто люди вірять в те, що якщо буде якийсь ядерний інцидент по ЧС не дай бог, або щось подібне, то про це не буде повідомлене з офіційних джерел. Грубо кажучи, держава докладе максимум зусиль для того, щоб бракувати такої контент».

(ГІ з експертами)

«Війна вплинула на сприйняття безпеки, що стосується ЗАЕС, наприклад. Тому що там перебування військових російських і те, що вони перетворили ЗАЕС на військову базу, що військові там пересуваються в будь-яких приміщеннях».

(ГІ з експертами)

В результаті кількісного опитування була зафіксована певна різниця розподілу відповідей за віком.

Зокрема, молодь 18–24 років схильна меншою мірою погоджуватися (більша частка відповідей «швидше погоджуюсь» ніж «повністю погоджуюсь») з такими твердженнями (табл. 2):

- Поводження з радіоактивними відходами є одним із найважливіших викликів для атомної енергетики.
- Захоронення радіоактивних відходів несе загрозу для людей та довкілля.
- В Україні існують рішення для зберігання та захоронення відпрацьованого ядерного палива.

Респонденти віком 45–54 років частіше, ніж по вибірці в цілому, не погоджуються з такими твердженнями:

- Поводження з радіоактивними відходами є одним із найважливіших викликів для атомної енергетики.
- Перебувати поруч з АЕС і за мирних часів було небезпечно, а в умовах війни стало ще більш небезпечно.
- Навколо атомних станцій формується зона відчуження, де флора і фауна змінюються під впливом АЕС.

Таблиця 2. Наскільки Ви погоджуєтеся із наступними твердженнями про ризики і переваги атомної енергетики? [за віком та розміром населеного пункту]

	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51-100 тис.	Місто 101-500 тис.	Місто понад 500 тис.
Поводження з радіоактивними відходами є одним із найважливіших викликів для атомної енергетики												
Повністю погоджуюсь	51%	45%	55%	53%	56%	50%	43%	47%	50%	59%	50%	55%
Швидше погоджуюсь	30%	46%	36%	31%	22%	25%	26%	30%	30%	29%	30%	28%
Швидше не погоджуюсь	8%	5%	3%	8%	7%	9%	12%	8%	7%	3%	8%	9%
Зовсім не погоджуюсь	6%	3%	1%	2%	10%	9%	8%	8%	7%	2%	5%	4%
Відмова / Важко сказати	6%	1%	4%	5%	5%	6%	11%	7%	6%	6%	7%	4%
Захоронення радіоактивних відходів несе загрозу для людей та довкілля												
Повністю погоджуюсь	51%	32%	46%	52%	53%	57%	52%	55%	53%	52%	45%	45%
Швидше погоджуюсь	29%	45%	36%	30%	29%	22%	24%	29%	28%	26%	33%	29%
Швидше не погоджуюсь	11%	16%	9%	11%	9%	11%	9%	7%	10%	12%	13%	14%
Зовсім не погоджуюсь	6%	4%	4%	4%	7%	6%	10%	7%	6%	9%	6%	5%
Відмова / Важко сказати	3%	2%	4%	3%	3%	5%	4%	2%	4%	1%	2%	6%
Перебувати поруч з АЕС і за мирних часів було небезпечно, а в умовах війни стало ще більш небезпечно												
Повністю погоджуюсь	50%	56%	41%	44%	44%	52%	63%	59%	50%	57%	46%	37%
Швидше погоджуюсь	26%	26%	30%	28%	24%	27%	22%	23%	27%	22%	31%	28%
Швидше не погоджуюсь	14%	14%	12%	19%	21%	13%	9%	11%	13%	12%	14%	22%
Зовсім не погоджуюсь	8%	4%	15%	7%	9%	5%	4%	5%	9%	7%	8%	10%
Відмова / Важко сказати	2%	0%	2%	2%	2%	4%	3%	3%	2%	2%	2%	3%
Ті, хто проживають поруч або обслуговують АЕС, наражаються на ризики, пов'язані з впливом радіації на здоров'я												
Повністю погоджуюсь	41%	38%	38%	37%	40%	43%	50%	47%	41%	49%	38%	33%
Швидше погоджуюсь	27%	31%	29%	30%	26%	24%	26%	31%	27%	24%	28%	23%
Швидше не погоджуюсь	20%	21%	22%	23%	20%	19%	14%	13%	19%	17%	20%	30%
Зовсім не погоджуюсь	9%	9%	9%	7%	13%	11%	6%	7%	9%	11%	12%	9%
Відмова / Важко сказати	3%	0%	3%	3%	2%	4%	4%	2%	3%	0%	2%	5%
Безпека АЕС в Україні відповідає міжнародним стандартам												
Повністю погоджуюсь	25%	26%	18%	21%	23%	31%	29%	26%	27%	15%	24%	23%
Швидше погоджуюсь	32%	32%	35%	31%	30%	31%	33%	31%	30%	31%	37%	33%
Швидше не погоджуюсь	21%	25%	23%	26%	17%	18%	19%	21%	24%	26%	19%	19%
Зовсім не погоджуюсь	12%	5%	17%	12%	16%	12%	6%	14%	10%	18%	12%	10%
Відмова / Важко сказати	10%	12%	6%	9%	14%	8%	13%	9%	10%	10%	8%	14%

	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51-100 тис.	Місто 101-500 тис.	Місто понад 500 тис.
Ризики атомної енергетики переважають її переваги для довкілля та суспільства												
Повністю погоджуюсь	24%	25%	19%	22%	25%	26%	25%	32%	19%	27%	22%	16%
Швидше погоджуюсь	29%	22%	32%	29%	23%	33%	34%	34%	27%	24%	30%	27%
Швидше не погоджуюсь	26%	34%	25%	28%	27%	23%	23%	19%	31%	25%	29%	29%
Зовсім не погоджуюсь	15%	14%	21%	14%	21%	13%	9%	10%	16%	23%	16%	20%
Відмова / Важко сказати	6%	5%	4%	7%	5%	5%	8%	5%	7%	2%	4%	8%
Навколо атомних станцій формується зона відчуження, де флора і фауна змінюються під впливом АЕС												
Повністю погоджуюсь	25%	14%	22%	22%	25%	30%	32%	30%	27%	25%	26%	17%
Швидше погоджуюсь	27%	32%	24%	25%	26%	25%	32%	30%	29%	20%	27%	24%
Швидше не погоджуюсь	26%	37%	28%	31%	22%	26%	19%	21%	24%	28%	26%	33%
Зовсім не погоджуюсь	16%	10%	23%	15%	23%	17%	8%	12%	15%	21%	19%	21%
Відмова / Важко сказати	5%	6%	4%	6%	4%	3%	9%	7%	5%	5%	2%	5%
В Україні існують рішення для зберігання та захоронення відпрацьованого ядерного палива												
Повністю погоджуюсь	19%	19%	17%	14%	19%	25%	22%	19%	20%	19%	19%	19%
Швидше погоджуюсь	27%	38%	34%	28%	24%	26%	21%	29%	26%	29%	29%	25%
Швидше не погоджуюсь	21%	20%	20%	29%	21%	15%	21%	23%	24%	16%	17%	20%
Зовсім не погоджуюсь	18%	8%	14%	16%	20%	21%	21%	17%	14%	29%	19%	17%
Відмова / Важко сказати	15%	16%	15%	14%	16%	13%	15%	12%	17%	7%	16%	19%

Результати фокус-групових досліджень свідчать, що респонденти різного віку та регіонів України висловлюють змішані погляди на атомну енергетику, зокрема її екологічність, безпечність та виклики, пов'язані з радіоактивними відходами.

Молодь із західних регіонів та Півдня / Сходу наголошує на екологічних загрозах, пов'язаних із захороненням радіоактивних відходів. Наприклад, респонденти з міст 100–500 тис. осіб зазначають, що відсутність ефективних методів утилізації відходів залишається серйозною проблемою. Молодь із західних регіонів також звертає увагу на ризики потрапляння радіації в ґрунт, що впливає на екосистему.

«...правильного зберігання цих відходів, що воно дуже шкідливе, і якщо неправильно їх зберігати, і воно виходить, що ми закопуємо в надра ці відходи, і як вони потім будуть впливати на планету».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Це дуже шкодить навколишньому середовищу. А від атомної електроенергетики це тільки от радіоактивні відходи, які... В нас не дуже є якісь способи їх утилізувати, окрім, як просто їх бетонувати і кудись скидати, що, ну не дуже круто».

(ФГД, Захід, міста 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Все життя проживаємо біля атомної станції, то для нас, як таке ставлення, воно як і було, таке і залишилось. Тобто відчуття якоїсь такої небезпеки, вірніше, що там може якась неполадка статися і щось вибухне і так далі. Воно було завжди».

(ФГД, Захід, міста 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«...про радіоактивні відходи. І як на мене це одна з головних загроз. І, власне, коли ми говоримо про екологічність, то, можливо, якісь нові підходи до утилізації цих відходів. Тобто в цьому напрямку важливо рухатися. Тому що, ну так для мене, якби в контексті цієї сфери, це найбільша загроза...є бочка з радіоактивними відходами. Ти її вдарив, або хтось її там вдарив. Вона впала. Всмокталася в ґрунти, і це вже впливає на ту саму типу родючість землі».

(ФГД, Захід, міста 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

Учасники з Києва та Півдня та Сходу наголошують на ризиках, пов'язаних із війною. Зокрема, звучить думка, що атомні станції стають об'єктами шантажу та потенційною загрозою через їхнє стратегічне значення. Молодь із Києва підкреслює, що автоматизація атомних станцій може зменшити ризики, але можливі хакерські атаки або збої залишаються загрозою.

«Чув про історію з Чорнобилем, те, що це був людський фактор, що десь там перенавантажили. То єсть якийсь фактор, якщо це, наприклад, ще і в майбутньому буде керуватися менше людиною і більше автоматизацією, якщо автоматизація десь загличить або її хакнуть».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

«...дуже багато коштів і вона, звичайно, дуже небезпечна. Всі оці ізотопи, що лишилися від Чорнобильської аварії, стронцій і цезій, до тепер там і лежать на навколишніх лісах».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«Саме руйнації не відбувається, відбувається саме забруднення цієї території, забруднення екології, забруднення біосфери, ґрунту, тобто усього, що може забруднитися. І тому цей шантаж, він має місце бути і він більш небезпечний, я би сказав. Бо станція, атомна електростанція, яка знаходиться в Енергодарі, вона стоїть на Дніпрі, а Дніпро має витяг прямий у Чорне море, тому наслідки будуть колосальні».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Є радіація, звичайно, що вона є, радіація. І це все зараз, як Чорнобиль вибухнув, теж той рудий ліс, це все, тобто він поглинув багато радіації. І та територія, яка забруднена, вона також непридатна для життя. І це все також, багато ще є таких чинників і людей, що атомні станції треба закривати, треба їх припиняти їхнє існування на землі, бо вони шкодять навколишньому середовищу, людям, і їх треба позбуватися».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

Згадки про Чорнобильську катастрофу поширені серед усіх вікових груп, але старші респонденти частіше висловлюють занепокоєння через можливі аварії. Вони також критикують нездатність ефективно утилізувати відходи та попереджають про довгостроковий вплив радіації.

«...в нашій ендемічній зоні, на Львівщині, у нас немає йоду в середовищі, тому що він замінився на радіоактивний. Тобто його в нас немає. Наша щитовитка особливо страждає».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«...что раньше рождались животные и люди после аварии на Чернобыльской АЭС там с пятью руками, допустим, с четырьмя ногами. Я, если честно – ну, если не увижу, то как бы не верю».

(ФГД, Південь / Схід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 26–39 років)

Респонденти середнього та старшого віку відзначають переваги атомної енергетики в порівнянні з іншими видами, як-от ТЕЦ чи гідроенергетика. Зокрема, наголошується на її економічності, екологічній чистоті та стабільності в будь-яких погодних умовах.

«Без шкідливих викидів. Ну, вже сказали, що вона нічого не дешева. Ну, я думаю, що те, що вона екологічно чиста, без викидів, це дуже великий плюс».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«...екологія, дешевизна — заради цього і будують атомні станції. На іншій стороні — це, звісно, небезпека. Це дуже велика небезпека. Франція — відмова від електроенергії ядерної, атомної, Німеччина. Ну, що, там дурні люди сидять? Вони відмовляються. Відмовляються саме тому, що це небезпечно».

(ФГД, Київ, Чоловіки та жінки 40–59 років)

«Я хочу сказати, що атомна електростанція вона більш екологічно безпечна ніж оці ТЕЦ, гідроелектростанції. Тому що вони... Ну ми самі знаємо, ну хай воно, наша електростанція живиться ураном. Але ж скільки треба вугілля, скільки мазуту треба спалити на тих ТЕЦ, гідроелектростанціях, які вони забруднюють наше навколишнє середовище, яке і без того забруднене вже».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«В порівнянні з гідро, і електроенергетикою, атомна має позитив, великий позитив. Один недолік на мою думку, що придумали розщеплення атому, а не придумали як його приборкати. В таких випадках, як аварії і природні катаклізми, і тому все подібне. А так, воно дійсно, якщо немає аварії, то менше затрат і дешева енергетика».

(ФГД, Північ / Центр, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 60+років)

Учасники ФГД старшого віку (більше 40 і більше 60 років) наголошують, що атомна енергетика під час війни перетворюється на інструмент шантажу. Зокрема, ситуація на Запорізькій АЕС викликає особливе занепокоєння.

«...война, это, в любом случае, самый важный страх, который есть на счет атомной энергетики. Что касается конкретно атомной энергетики, вот это вот только радиация. А вот, что касается войны, и в Украине, это все вместе, и вместе с радиацией».

(ФГД, Південь / Схід, міста 500 тис. +, чоловіки та жінки 26–39 років)

«Бо зараз ця атомна енергія, перетворюється на шантаж. Дивіться що робиться, на Запорізькій АЕС. Під час війни, це вже виходить, не мирний атом. Уповільнена бомба».

(ФГД, Північ / Центр, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 60+ років)

«Ну російські війська не так намагаються їх знищувати, як взяти, наприклад, гідроелектростанцію або теплоелектроцентралі, що вони просто дозволяють собі це робити. З атомкою вони так можуть легковажити».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

Експерти, зі свого боку, зазначають, що атомна енергетика, хоч і не спалює викопного палива під час генерації, має значний вплив на довкілля через екологічно шкідливі етапи будівництва, введення в експлуатацію, видобуток урану та його переробку. Особливо страждають громади, розташовані поблизу уранових шахт, як у Кіровоградській області.

«...в процесі генерації там не спалюється викопне паливо, вугілля, газ, нафта, але в процесі будівництва, в процесі вводу в експлуатацію, то звісно, на ці всі роботи, вони несуть велику шкоду для довкілля, так само видобуток урану для функціонування атомних блоків, це також є фактори, які треба враховувати в контексті екології. Це відчувають тільки ті населені пункти, які наближені до цих шахт. Тобто, вони є в Кіровоградській області і ті громади дійсно говорять про те, що там не зовсім все гаразд з екологією».

(ГІ з експертами)

«У нас же є приклади в сучасному світі, був Чорнобиль, Фукусіма, коли техногенні такі аварії спричиняли низку проблем з довкіллям. Ми маємо зараз, там, 30-ти кілометрову зону Чорнобильської атомної, яка, фактично, там нічого вже не зробиш, і там не можна планувати життя. А інший приклад з Фукусімою — це потребувало потім багато коштів до того, щоб ліквідувати наслідки, які трапилися. Тому, на мою думку, ці проєкти несуть великі ризики для екології та довкілля».

(ГІ з експертами)

ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ ДЛЯ АЕС І БУДІВНИЦТВО НОВИХ ЕНЕРГОБЛОКІВ

Також під час якісного етапу було сформовано перелік тверджень щодо ставлення до джерел енергії та будівництва нових енергоблоків. Респонденти кількісного опитування оцінювали ці твердження за 4-бальною шкалою від «повністю погоджуюсь» до «зовсім не погоджуюсь».

- Атомні електростанції дозволяють генерувати велику кількість електроенергії.
- Паливо для АЕС є невичерпним ресурсом.
- Розбудова АЕС допомагає знизити залежність людства від вичерпних енергоресурсів, як-от газ та вугілля.
- Побудова нових енергоблоків АЕС потребує значних витрат як грошей, так і часу.
- Побудова нових енергоблоків АЕС пов'язана зі значними корупційними ризиками.
- Побудова нових енергоблоків АЕС сприятиме як енергетичній незалежності України, так і соціальному розвитку регіонів, де вони будуються.
- Енергія, яка виробляється на АЕС, є екологічно чистою.

Найбільшу підтримку одержали твердження: **«Атомні електростанції дозволяють генерувати велику кількість електроенергії»** та **«Побудова нових енергоблоків АЕС потребує значних витрат як грошей, так і часу»** — з ними погоджуються 93% опитаних (рис. 5). Найменша ступінь згоди (50%) зафіксована щодо твердження **«Паливо для АЕС є невичерпним ресурсом»**.

Рис. 5. Наскільки Ви погоджуєтесь із наступними твердженнями про джерела енергії і будівництво нових енергоблоків?

СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ І БУДІВНИЦТВА НОВИХ ЕНЕРГОБЛОКІВ

Результати кількісного опитування свідчать про наявність статистично значущої різниці в розподілі відповідей за віком. Зокрема, молодь віком 18–24 років та 25–34 років не так впевнена, що побудова нових енергоблоків АЕС пов'язана зі значними корупційними ризиками, а лише «скоріше погоджуються» з цим твердженням (47% та 43% відповідно порівняно до 33% по вибірці в цілому) (табл. 3). Також молодь частіше не погоджується, що енергія, яка виробляється на АЕС, є екологічно чистою (49% та 37% відповідно порівняно до 27% по вибірці в цілому).

Статистично значущої різниці у розподілі відповідей за розміром населеного пункту, в якому проживають респонденти, не виявлено.

Таблиця 3. Наскільки Ви погоджуєтесь із наступними твердженнями про джерела енергії і будівництво нових енергоблоків? [за віком та розміром населеного пункту]

	Загалом	18–24 років	25–34 років	35–44 років	45–54 років	55–65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51–100 тис.	Місто 101–500 тис.	Місто понад 500 тис.
Атомні електростанції дозволяють генерувати велику кількість електроенергії												
Повністю погоджуюсь	69%	72%	70%	65%	74%	75%	60%	64%	70%	70%	69%	74%
Швидше погоджуюсь	24%	22%	24%	28%	20%	19%	27%	26%	22%	29%	25%	20%
Швидше не погоджуюсь	3%	5%	2%	2%	1%	2%	5%	4%	3%	0%	2%	3%
Зовсім не погоджуюсь	2%	1%	1%	1%	3%	1%	3%	2%	1%	0%	2%	1%
Відмова / Важко сказати	3%	0%	2%	3%	2%	3%	4%	4%	3%	2%	3%	2%
Побудова нових енергоблоків АЕС потребує значних витрат як грошей, так і часу												
Повністю погоджуюсь	69%	77%	63%	71%	68%	74%	63%	67%	68%	66%	70%	72%
Швидше погоджуюсь	24%	21%	31%	26%	21%	14%	26%	25%	22%	25%	25%	21%
Швидше не погоджуюсь	4%	1%	4%	1%	6%	5%	4%	3%	6%	4%	3%	3%
Зовсім не погоджуюсь	2%	0%	1%	1%	4%	4%	4%	4%	3%	3%	2%	1%
Відмова / Важко сказати	2%	0%	2%	1%	1%	3%	3%	2%	2%	2%	0%	3%
Побудова нових енергоблоків АЕС сприятиме як енергетичній незалежності України, так і соціальному розвитку регіонів, де вони будуться												
Повністю погоджуюсь	48%	53%	46%	41%	48%	54%	47%	47%	46%	46%	50%	48%
Швидше погоджуюсь	33%	38%	37%	37%	29%	27%	31%	31%	35%	36%	31%	35%
Швидше не погоджуюсь	9%	5%	9%	11%	9%	9%	8%	10%	9%	7%	10%	7%
Зовсім не погоджуюсь	8%	4%	6%	8%	12%	6%	10%	9%	9%	11%	8%	6%
Відмова / Важко сказати	3%	0%	2%	3%	2%	3%	4%	4%	1%	0%	2%	4%
Розбудова АЕС допомагає знизити залежність людства від вичерпних енергоресурсів, таких як газ та вугілля												
Повністю погоджуюсь	45%	42%	36%	39%	47%	57%	49%	40%	47%	43%	47%	49%
Швидше погоджуюсь	34%	44%	42%	34%	30%	27%	32%	36%	31%	41%	34%	32%
Швидше не погоджуюсь	12%	8%	14%	18%	11%	7%	8%	11%	14%	11%	11%	10%
Зовсім не погоджуюсь	6%	5%	5%	5%	11%	6%	4%	8%	5%	0%	7%	5%
Відмова/Важко сказати	3%	1%	3%	2%	1%	3%	7%	4%	3%	4%	1%	3%

	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51-100 тис.	Місто 101-500 тис.	Місто понад 500 тис.
Побудова нових енергоблоків АЕС пов'язана зі значними корупційними ризиками												
Повністю погоджуюсь	43%	32%	36%	51%	43%	36%	52%	44%	42%	42%	42%	44%
Швидше погоджуюсь	33%	47%	43%	29%	33%	34%	24%	34%	30%	34%	35%	33%
Швидше не погоджуюсь	11%	13%	13%	12%	12%	11%	8%	8%	15%	15%	15%	10%
Зовсім не погоджуюсь	5%	3%	4%	4%	6%	6%	7%	8%	4%	2%	3%	5%
Відмова / Важко сказати	7%	6%	4%	3%	5%	13%	9%	6%	8%	7%	5%	8%
Енергія, яка виробляється на АЕС, є екологічно чистою												
Повністю погоджуюсь	23%	14%	16%	20%	21%	30%	32%	22%	24%	24%	26%	22%
Швидше погоджуюсь	31%	22%	29%	33%	35%	32%	32%	28%	32%	31%	32%	35%
Швидше не погоджуюсь	27%	49%	37%	26%	24%	19%	18%	25%	26%	33%	27%	28%
Зовсім не погоджуюсь	12%	15%	12%	14%	14%	12%	8%	16%	12%	11%	10%	8%
Відмова / Важко сказати	7%	0%	7%	6%	6%	7%	10%	9%	6%	2%	6%	7%
Паливо для АЕС є невичерпним ресурсом												
Повністю погоджуюсь	22%	29%	16%	13%	24%	27%	29%	25%	26%	19%	18%	19%
Швидше погоджуюсь	28%	19%	28%	32%	23%	34%	27%	31%	24%	32%	24%	29%
Швидше не погоджуюсь	24%	30%	26%	31%	21%	21%	20%	24%	23%	31%	28%	23%
Зовсім не погоджуюсь	15%	18%	20%	16%	20%	9%	11%	12%	18%	13%	17%	16%
Відмова / Важко сказати	10%	4%	9%	8%	12%	10%	15%	9%	9%	5%	12%	13%

Учасники фокус-груп висловили різні думки щодо розвитку енергетичної системи України, зокрема перспективи використання ядерної енергетики. Обговорювали економічні аспекти, зокрема вартість будівництва, експлуатації та утримання атомних електростанцій, а також вплив цих витрат на бюджет і собівартість електроенергії. Дехто порушував питання прозорості розподілу електроенергії, зокрема експортних операцій, і наголошував на важливості збалансованого використання енергоресурсів всередині країни.

«...це саме в економічному плані, про те, як розробляти енергетичну систему України. Були ідеї про те, щоб в нас збільшувати кількість ядерних електростанцій. Але там нюанс в роках побудування і в видатках в плані грошей. Тобто, скільки на це піде бюджетів».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18-25 років)

«...будівництво та виведення з експлуатації атомних електростанцій все ж-таки не входить в ціну електроенергії, оскільки є таке поняття, як амортизація та знос будь-якого устаткування. І це все розраховується в процесі будівництва і в процесі експлуатації самої атомної електростанції, і це, скоріше, впливає загалом на ціну, умовно, утримання цієї електростанції до моменту того, коли вона окупиться в своєму використанні».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100-500 тис., чоловіки та жінки 18-25 років)

«...скільки це коштує в експлуатації — може, і не дуже. Але собівартість тої електроенергії — да, мені цікаво, скільки вложено, скільки отримано, наскільки ми там... Ото знаєте, був скандал, що ми там щось за кордон продаємо, а собі не вистачає? Особливо, коли світла не було, були такі ситуації, коли казали, що ми все продали, а нам не вистачило, тепер ми без світла».

(ФГД, Південь / Схід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 26–39 років)

Окрему увагу учасники ФГД приділили питанням безпеки, особливо в умовах військової агресії. Респонденти згадували ризики терористичних загроз, захоплення об'єктів атомної енергетики, потенційні вибухи або атаки, які можуть бути використані для політичного тиску. Також респонденти в ході обговорення висловлювали занепокоєння через окупацію Чорнобильської зони та можливість атак на інші атомні об'єкти, що підсилює загальний рівень тривожності. Безпека ядерних об'єктів, зокрема їх захист від зовнішніх загроз, залишається пріоритетним питанням для багатьох учасників.

«Тоді переживали, як орки були на Чорнобилі — переживали. Чесно сказати, побоювань стало більше. І плюс переживаємо, щоб ці ж сусіди наші скажені не бахнули по атомній. Хто його знає, захищені, не захищені — ми ж не розуміємо. От цих побоювань стало, чесно сказати, в цьому плані більше».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 40–59 років)

«...небезпека від терористичної загрози. Тобто захоплення невідомими особами і, скажемо, погрози з цілями та вимогами якихось для себе преференцій. Тобто, що там, скажемо, підірвуть чи якимось іншим чином, щоб впливати на певну політику, на певних керівників чи на певні держави».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

Результати ФГД з населенням підтверджують результати кількісного опитування щодо твердження, що «Атомні електростанції дозволяють генерувати велику кількість електроенергії» (нагадаємо, що 93% учасників кількісного опитування повністю або швидше згодні з цим твердженням, з них більшість — повністю згодні). Зокрема, більшість опитаних респондентів віком 18–24 років мають таку думку.

Молодь із Києва (18–24 років) акцентує увагу на потенційній економічній вигоді від будівництва атомних станцій, але зауважує, що це може погіршити умови життя для місцевих жителів через неналежне планування та забруднення.

«...це дешево у виробництві, генерація відбувається максимально. Тобто, наскільки я знаю, наших атомних електростанцій вистачає не тільки на живлення всієї країни в цілому, а ще і на продаж, на імпорт цієї енергії за кордон. Тобто, якщо цим користатися з головою, не допускати якихось аварій, забруднення території, то це, по-перше, безпечно. По-друге — дуже ефективно».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–24 років)

«Навколо таких підприємств розростається інфраструктура. Тобто з'являється нова інфраструктура, як магазини, лікарні. Багато чого з'являється. Якщо це прямо під боком, ну там теж треба дивитися по нормам. Тому що часто, якщо щось, якийсь об'єкт будують, то може нормально так підпортити життя містним жителям».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–24 років)

«...що забудовники...можуть бути недобросовісними і зливати відходи, наприклад, як часто роблять, або щось закопувати, не повідомляючи про це населення, а потім через деякий час це впливає. І, крім того, що саме виробництво, воно є не дуже безпечним, так вони ще паралельно під час будівництва ще більше забруднюють оточення».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–24 років)

Більш старші респонденти з західного регіону (40–59 років) наголошують на низькій собівартості атомної енергії порівняно з іншими джерелами, як-от газ чи вугілля, і вважають її вигіднішою для економіки країни. Утім найстарші респонденти (більше 60 років, Захід) застерігають, що будівництво таких станцій потребує величезних фінансових ресурсів і може бути тягарем для державного бюджету.

«...опалення вдома можна включити від електрики. Дуже добре і вигідно. Тільки впирається в ціну, розумієте? Знову зберігається. Є електрика атомна, так. Зберігаються ліси наші. Вже ж люди менше вирубували б його, той ліс, якого вже і так у нас мало залишилося».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Розумієте, викопні копалини, вони мають обмеження. Значить, вугілля залишилося десь років на 400. Це світових запасів. Але його видобувати нерентабельно. Тобто всі пласти, які можна було... Зараз вони там, ото сланцевий газ і так далі. Значить нафти... То єсть, давайте, газу залишилося десь років на 80».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

«Для ТЕС треба постійно і постійно добувати вугілля, щоб воно там згорало. І треба там чистити від тих всіх викидів. Тобто це достатньо, мені здається, буде більше затратно для забезпечення екології кругом, скажімо теплоелектростанцій. А тут використовуєш це паливо достатньо тривалий час і підтримуєш достатньо високі результати за той же самий... мені здається, що тут дешевизна електроенергії включає в себе якраз те, що в нас мінімальна затрата».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

«Будь-яке будівництво атомної станції то є мільярди, мільярдні вкладення в доларах. Вони... вони... вони йдуть з державного бюджету, то є одне. Вони повинні звідкись взятись. То є скажемо так, відчутно для кожного».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

Респонденти з Півдня та Сходу (18–25 років) позитивно оцінюють атомну енергетику як екологічно чисту альтернативу теплоелектростанціям, які працюють на вугіллі чи нафті та сприяють глобальній зміні клімату. Однак вони зазначають, що будівництво й експлуатація АЕС можуть супроводжуватися додатковим забрудненням через недобросовісність.

«...більше позитивно відношуся до цього, тому що, якщо порівнювати її з іншими електростанціями, ми не використовуємо вугілля, нафту, які викидають газ у повітря».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Якщо порівнювати у нас електростанції, які виробляють електроенергію на вугіллі і нафті, яка якраз і є проблемою потепління у масштабі Землі, то так, атомна електростанція є більш екологічно чистою, бо вона не викликає перегрівання».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

Учасники ФГД віком 26–39 років з регіону Північ / Центр підкреслюють, що атомні станції, навіть за умов окупації, здатні забезпечувати країну енергією, але водночас відзначають високий рівень корупції у сфері енергетики, що може вплинути на якість будівництва і роботу станцій. Старші респонденти (60+ років, Захід) висловлюють занепокоєння щодо політичних і безпекових ризиків, а також наголошують на необхідності залучення іноземних фахівців для контролю за процесом будівництва.

«Україна забезпечує — ну, якщо в мирний час, — забезпечує себе повністю енергетикою. Енергією, виробленою на тих атомних станціях, які в нас є. Навіть якщо враховувати окупацію Запорізької атомної станції, то ті, які на підконтрольній Україні території, їх вистачає для забезпечення».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«...корупція, знаєте, західного зразка, така більш інтелігентна. Там більше якісь там замовлення, тендери — ну, знаєте. Тобто коли корупція вже закладена в сам процес — тобто у кого закупити, наприклад, чи попадуться Японія чи США, знаєте».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

Респонденти ФГД віком 40–59 років пов'язують розвиток атомної енергетики з підвищенням політичної незалежності України. Адже тоді країна не потребуватиме енергетичного імпорту завдяки власним ресурсам. Утім окремі респонденти побоюються, що Україну можуть використовувати як територію для розміщення об'єктів на користь інших країн.

«Вони вже будуть збудовані за новими технологіями, відповідно це інші там стандарти безпеки, інші стандарти виробництва електроенергії».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«...скільки врешті-решт коштує — собівартість кожного мегавату, отриманого від звичайних станцій і атомних станцій, то вийде, що це набагато вигідніше. Тобто це дешевше. Це дешевше вийде, ніж кліпати там ці самі — оці різні там котельні газові. Дешевше вийде, в тому і справа».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 40–59 років)

«Атомна електроенергія — це всім відомо — вона дешева. Але, крім небезпеки, яку несе за собою атомна енергія, атомна станція, є ще багато питань, яких нам не кажуть. Це паливо ядерне — воно ж потрібно. Це перше. І по-друге, найголовніше для безпеки — це утилізація цього віддробленого палива. Його треба десь хоронити. Це теж повинні бути ядерні могильники і так далі».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 40–59 років)

«Видобуток вугілля субсидується. Він взагалі не вигідний. У нас взагалі виходить, якщо подивитися реально, на сьогоднішній день — ну, тільки газовидобуток, він такий хороший, рентабельний».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 40–59 років)

Загалом атомна енергетика сприймається респондентами як вигідна і стратегічно важлива галузь, однак її розвиток повинен супроводжуватися мінімізацією корупційних ризиків, належним захистом довкілля та дотриманням високих стандартів безпеки.

«Ну і відповідно політична незалежність. Відповідно, тоді ми нікому не будемо кланятись. Ні в кого нічого просити не будемо. В нас буде тоді якесь вже своє. То вже тоді якісь такі потерпіти і зробити так як має бути. Але зробити так як має бути і спеціалістами і дослідженнями, до того і після того. Де будуються і як будуються. І щоб не було ніяких ризиків в майбутньому».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

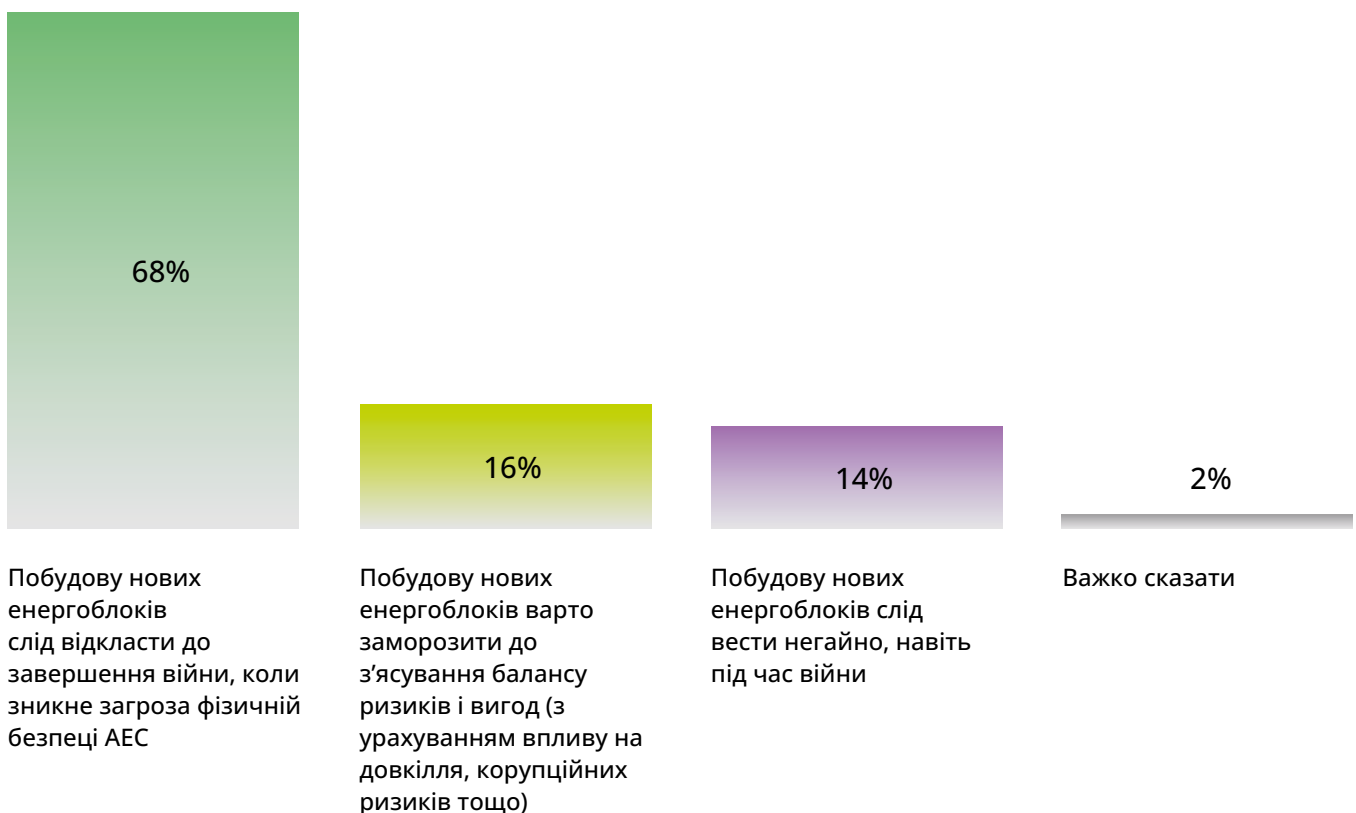
«Зрозуміло, що в нас страшенна корупція на кожному кроці. Відповідно тут великі суми. Відповідно, тут є де розвернутися. І ще один нюанс, наскільки ми зараз маємо тих спеціалістів, які готові це все робити».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

Під час кількісного опитування піднімалася тема про час та умови будівництва нових енергоблоків атомних електростанцій. Більшість респондентів кількісного опитування (68%) вважають, що будівництво нових енергоблоків атомних електростанцій слід відкласти до завершення війни, коли зникне загроза фізичній безпеці АЕС. 16% опитаних підтримують ідею заморозити будівництво до оцінки балансу ризиків і вигод, враховуючи вплив на довкілля та корупційні ризики. 14% респондентів вважають, що будівництво має проводитися негайно, навіть під час війни. Загалом відповіді на це запитання свідчать про певну обережність населення щодо будівництва енергоблоків під час воєнного стану.

Рис. 6. Як Ви вважаєте, коли і як має відбуватися побудова нових енергоблоків АЕС?

КОЛИ І ЯК МАЄ ВІДБУВАТИСЯ ПОБУДОВА НОВИХ ЕНЕРГОБЛОКІВ АЕС

Експерти вважають, що будівництво нових атомних енергоблоків у нинішніх умовах є недоцільним через високі фінансові витрати, довготривалий характер проектів, корупційні ризики та неперіоритетність цієї задачі під час війни. Вони наголошують на негативному сприйнятті таких витрат суспільством, адже кошти могли б бути спрямовані на більш ефективні й швидкі рішення, як-от розвиток відновлюваної енергетики. Також експерти згадували екологічні та технічні виклики, пов'язані з роботою атомних станцій. Зокрема, йшлося про залежність від водних ресурсів і відсутність гнучкості в енергосистемі, що може створити проблеми у майбутньому.

«На мою думку, більшість людей не підтримує, ну, принаймні, моє середовище не підтримує ці проєкти. Можливо, моє середовище трошки знає більше інформації, ніж, скажімо, середньостатистичний українець. Але, через те, що це дорогі і довготривалі проєкти, це є зараз для нас недоречно, в цей етап нашого історичного такого часу».

(ГІ з експертами)

«Де брати кошти в умовах війни на такі проєкти, які є неперіоритетними, я не знаю. Кредитуватися, як на мене, зараз це не найкраще рішення, тому що це дорого, і, плюс, ще й непрозоро, великі корупційні ризики».

(ГІ з експертами)

«Взагалі зараз негативно населенням сприймається витрачання коштів не на підтримку ЗСУ чи т.п. або на захист територій чи певних об'єктів, тому радше негативно ніж позитивно, наскільки я знаю».

(ГІ з експертами)

«Зараз більше люди відчують більшу загрозу від наслідків, які можуть бути спричинені військовими діями. Вони знову ж таки не завжди технічно правильні, тобто люди бояться того, можливо, що станеться з малою вірогідністю, але не думають і не знають про загрози, які можуть статися з більшою вірогідністю».

(ГІ з експертами)

«А ми збираємося розбудовувати технології, яка потребує більшої кількості води, то це м'яко кажучи, нелогічно. Особливо, наприклад, Хмельницька АЕС... де планується побудувати ще 4 нових блоки... Ну, тобто 3, 4 — це завершити будівництво і 5, 6 абсолютно нові, які теж плануються... Хмельницька АЕС охолоджується за допомогою става охолоджувача... температура води в ставу-охолоджувачі була не надто високою для того, щоб справлятися з охолодженням».

(ГІ з експертами)

«В принципі, немає прямо такої супер підтримки для цього, мені здається, теж. Тобто все ж таки люди розуміють, що це не рік, наприклад, на будівництво цих блоків, але якогось резонансу, щоб супер проти, теж немає. Тобто, мені здається, що в нас зараз це питання в такому, як зависло десь в повітрі».

(ГІ з експертами)

«По-перше, це відтягування фінансування від того, що дійсно може нам допомогти дуже швидко і дуже дешево. Тобто, наприклад, умовно кошти, які будуть виділені на фінансування атомного енергоблоку, могли би бути виділені на фінансування вітропарку або сонячних установок».

(ГІ з експертами)

«Зараз ми знову зонуємо певну програму української держави, комунікуємо про те, що ми будемо добудовувати 2 блоки Хмельницької АЕС, і, можливо, Чигиринську АЕС. Це старі проєкти, це великі промислові генеруючі установки, які не є гнучкими в своїй генерації. Тобто це вони будуть створювати доволі багато проблем для нашої енергосистеми в майбутньому. Тому, як на мене, це є основним викликом».

(ГІ з експертами)

Серед респондентів кількісного опитування думку про відкладення побудови нових енергоблоків до завершення війни частіше підтримує покоління старше 65 років (78% порівняно до 68% по вибірці в цілому) (табл. 4). Молодь частіше схиляється до того, що побудову нових енергоблоків варто заморозити до з'ясування балансу ризиків і вигод (27% порівняно до 16% по вибірці в цілому). Вікова група 35–44 роки налаштована найбільш рішуче: тут найменша частка вважає, що будівництво нових енергоблоків слід відкласти (59% порівняно до 68% по вибірці в цілому), і найбільша частка погоджується, що побудову нових енергоблоків слід вести негайно, навіть під час війни (20% порівняно до 14% по вибірці в цілому).

Таблиця 4. Як Ви вважаєте, коли і як має відбуватися побудова нових енергоблоків АЕС? [за віком та розміром населеного пункту]

	Загалом	18–24 років	25–34 років	35–44 років	45–54 років	55–65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51–100 тис.	Місто 101–500 тис.	Місто понад 500 тис.
Побудову нових енергоблоків слід відкласти до завершення війни, коли зникне загроза фізичній безпеці АЕС	68%	70%	64%	59%	66%	74%	78%	72%	70%	77%	67%	60%
Побудову нових енергоблоків варто заморозити до з'ясування балансу ризиків і вигод	16%	27%	19%	19%	17%	11%	9%	13%	12%	14%	20%	20%
Побудову нових енергоблоків слід вести негайно, навіть під час війни	14%	3%	16%	20%	12%	13%	11%	12%	17%	8%	11%	16%
Важко сказати	2%	0%	1%	2%	6%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	3%

Результати обговорення питання будівництва нових енергоблоків на ФГД загалом корелюють з результатами кількісного опитування. Зокрема, молодь віком 18–25 років із західної України, переважно з міст до 50 тис. осіб, наголошує на потенційній вигоді від експорту електроенергії та зменшенні навантаження на наявні енергоблоки, що підвищить їх безпеку. Однак вони висловлюють занепокоєння через війну, ризики провокацій, корупції та нестачу людських ресурсів.

«Ми будемо виробляти більшу кількість енергії, яку можна продавати за кордон і отримати більше прибутку».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Я вважаю, що це полегшить роботу попередніх енергоблоків, зменшить навантаження загальне і буде більша безпека, що шанси якихось неполадок вони зменшаться набагато сильніше».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Ну, я вважаю, що зараз найбільший мінус це те, що війна. І через те, що війна, то будівництво доволі небезпечно починати, оскільки росія може будь-яку провокацію зробити».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис.,
чоловіки та жінки 18–25 років)

«З одного боку, ми маємо проблеми з енергопостачанням внаслідок російських обстрілів, і додаткові потужності не завадили б. Але в контексті безпекової ситуації, я думаю, що якщо його і будувати, то, ну так типу тишком-нишком. Тому що можна нашкодити тим самим, ну якщо якби афішувати цю інформацію на загал».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис.,
чоловіки та жінки 18–25 років)

«Я згоден з думкою, що зараз небезпечно будувати якийсь блок, тому що ще це може бути зв'язано з людськими ресурсами. Людських ресурсів зараз дуже мало, зважаючи на те, що багато виїхало за кордон, багато воюють».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис.,
чоловіки та жінки 18–25 років)

«Те, що це спонсорує державу, це навпаки збільшує корупційні ризики, і особливо тому, що зараз війна. І як вже казали, що важко щось перевірити. Це все менш прозоро, ніж у мирний час. І внаслідок чого загроза того, що будуть якісь корупційні скандали, вона зростає».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис.,
чоловіки та жінки 18–25 років)

У великих містах і серед більш дорослих респондентів підкреслюється необхідність планування таких проєктів після закінчення війни, оскільки безпекова ситуація наразі нестабільна. Люди віком 26–39 років вважають, що міжнародна співпраця та інвестиції можуть стати ключем до реалізації таких ініціатив, але водночас акцентують на ризиках, пов'язаних із корупцією та високою вартістю проєктів. Деякі респонденти пропонують починати будівництво, але відкласти запуск, щоб мінімізувати ризики.

«Після війни — так, так. Чому би і ні все ж таки. Але, не знаю, з іншої сторони, можливо, люди все ж таки більш-менш перестануть її використовувати. Тому що зараз закладається трішки інша тенденція — це використання сонячних панелей. І, скільки я вже живу в Києві, мені здається, все більше і більше стає цих панелей взагалі».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

«...будувати їх можна, але не запускати, оскільки ризик в тому, що інформація-то все одно буде відома усім, і ворогу нашому також. Раптом там буде якраз-таки тестовий пуск цього реактору, а вони вирішать: «О! Пора бомбити!»».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100-500 тис,
чоловіки та жінки 18-25 років)

«Чи буде у нас ймовірність війни з росією в другий раз? Якщо у нас буде ймовірність, значить нам потрібні інші типи енергопотужності, які важче вибиваються. Наприклад, та сама маневрена енергетика».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

«...зважаючи на нашу, скажімо так, народну традицію корупції, то це доволі таки важко побудувати в нас нову станцію. Тому, в принципі, як на мене, це все позитивно, в більшості. Хоча це потрібно робити вже після війни, тому що, як вже зазначили, це доволі легко можна уразити, але я не думаю, що хтось буде на себе це брати, тому що це практично як ядерний удар».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

Респонденти віком понад 40 років підтримують ідею будівництва нових енергоблоків як відповідь на зношеність наявних потужностей та зростання потреб у електроенергії. Вони наголошують на необхідності забезпечення прозорості використання коштів, залучення інвесторів та ретельного підрахунку економічної доцільності. Старші громадяни, зокрема люди віком від 60 років, вважають, що будівництво нових АЕС буде складовою відновлення країни після перемоги.

«А коли, як не зараз? Тоді більше можливостей для — після відбудови. І враховуючи ті темпи нашого розвитку і суспільства, дуже багато чого зараз іде на електриці. Будинки на електриці, там — ну від всього, — опалення на електриці, особисто у мене даже електроавтомобіль. І це просто шалено економить наш сімейний бюджет».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«Якщо нам здешевити електроенергію нашу, то, ну якби щось побудувати нове в енергетичній системі, мені здається, буде неможливо».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Звичайно. Старі ж виходять з ладу, термін експлуатації закінчується. Треба ж нове. Йти вперед».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Будувати ми відбудуємо, відбудуємо все. Нам головне зараз мати перемогу, щоб у мирний час спокійний от тоді, тоді все в нас буде».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

«...нам мали дати, чи вже дали, чи дають величезні кошти на побудову п'ятого реактора, наскільки я знаю, Хмельницького, то, напевно, Європі це вигідно, і, напевно, це дешево все-таки побудувати в нас, щоб ми їм постачали. Я вважаю, що це дешево».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«Треба все-таки виділяти кошти для того, щоб інвестувати в те, щоб будувати, бо без енергетики навіть військову техніку не зробиш, наприклад. Тут треба знаходити баланс. Чи нам треба не власні кошти шукати, а чи нам треба шукати варіанти для того, щоб запрошувати інвесторів, які готові за свої кошти збудувати, а ми матимемо від цього теж якийсь певний зиск».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Я хочу сказати, що будівництво це плюс. А за контролем виділених коштів. У нас то там чуєш розікрали на виділену енергетику то 5–6 мільйонів. То там... я навіть не знаю де вони стільки грошей беруть, щоб вкрати. Тобто, кошти виділяються. От контроль треба поширити за тим, щоб от дійсно були чесні якісь порядні люди, які за цим дбають. Але щоб все-таки атомні електростанції в нас розбудовувались та конструювались, і щоб все було так як має бути».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

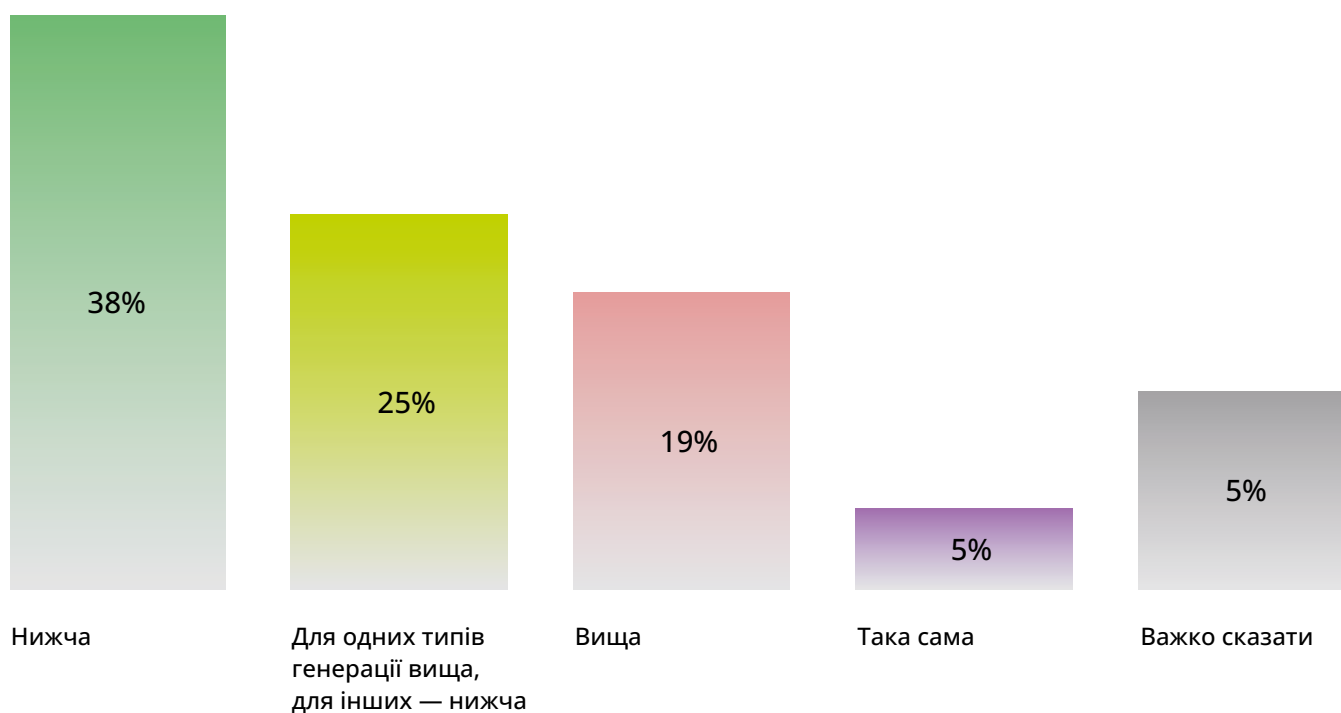

СОБІВАРТІСТЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ З АЕС

Одним з питань, яке піднімалося в ході дослідження, було питання собівартості електроенергії залежно від типів генерації. Зокрема, респондентам кількісного опитування було запропоновано порівняти собівартість електроенергії на АЕС з собівартістю електроенергії, яку ми отримуємо з об'єктів генерації інших типів (рис. 7). Більшість респондентів (38%) вважають, що собівартість електроенергії на АЕС нижча, ніж у інших типів генерації. 25% зазначають, що собівартість може бути вищою для одних типів генерації і нижчою для інших. 19% вважають, що собівартість на АЕС вища. 5% вважають, що собівартість на АЕС вища.

Рис. 7. Як Ви вважаєте, собівартість електроенергії на АЕС порівняно до інших типів генерації...

СОБІВАРТІСТЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ НА АЕС ПОРІВНЯНО ДО ІНШИХ ТИПІВ ГЕНЕРАЦІЇ

Експерти пояснюють можливі причини такої думки тим, що Енергоатом використовує потужності, які дісталися йому в спадок від Радянського Союзу, тобто амортизація обладнання не закладається в ціну. Утім вони наголошують, що для населення вартість електроенергії однакова, і вона не залежить від типу генерації.

«Енергоатом», наприклад, він працює на радянських частих енергоблоках. Тобто вже амортизація окуплена і переокуплена. Тому, може, це і дешевше, але не для населення. Для населення тариф встановлюється, а «Енергоатом» і інші генерації, вони на ринку торгують. Тому зараз дешево-недешево — це міф».

(ГІ з експертами)

Проте деякі експерти вказують на економічні виклики для впровадження нових потужностей, адже альтернативні джерела можуть бути дорожчими, ніж наявна електроенергія.

«Доволі відомий фактор позитивний, мабуть, про атомну енергетику — це те, що вона дуже дешева. І я з експертного середовища. Тому я розумію, чому так. Я розумію, що нові введені потужності атомної енергетики не будуть давати таку саму дешеву електроенергію. Більше того, вона буде чи не найдорожчою».

(ГІ з експертами)

Про те, що собівартість електроенергії на АЕС нижча порівняно з іншими типами генерації частіше зазначають респонденти віком 55–65 років, але рідше молодь 18–24 років (48% та 24% відповідно) (табл. 5).

Таблиця 5. Як Ви вважаєте, собівартість електроенергії на АЕС порівняно до інших типів генерації... [за віком]

	Загалом	18–24 років	25–34 років	35–44 років	45–54 років	55–65 років	Старше 65 років
Вища	19%	22%	23%	25%	19%	12%	16%
Така сама	5%	10%	7%	4%	2%	4%	6%
Нижча	38%	24%	32%	34%	43%	48%	38%
Для одних типів генерації вища, для інших — нижча	25%	31%	29%	29%	23%	20%	19%
Важко сказати	13%	12%	9%	8%	13%	16%	20%

Обговорення вартості електроенергії атомної генерації на ФГД допомагає більш глибоко розкрити проблематику. Так, більшість учасників ФГД так само вважають собівартість атомної електроенергії нижчою порівняно з іншими типами генерації. Утім молодь (18–25 років, Київ), яка здебільшого погоджується, що атомна енергія є дешевою порівняно з іншими джерелами енергії, водночас згадує про екологічні проблеми, як-от відходи, що можуть призвести до більш негативних наслідків, ніж вигоди від дешевици. Хоча енергія виглядає економічно вигідною, вони сумніваються в її безпеці, вважаючи, що в багатших країнах її використовують значно менше через високі ризики.

«Це дешева енергія, але за рахунок... докільця, випари, відходи і тому подібного, я думаю, що більше мінус, ніж плюс від дешевого, від цієї дешевици».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

«Я думаю, вона дешевша, чим інші види енергії. Але менш безпечна, тому її не використовують у більш багатших країнах». (

ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

Респонденти середнього віку (26–39 років, Захід, міста 50–100 тис.) також визнають дешевици атомної енергії, але додають, що будівництво атомних електростанцій вимагає значних інвестицій і високих стандартів безпеки, що може ускладнити масштабування таких проєктів. Вони також вказують на масштаби, які не можна порівняти з іншими видами генерації, як ТЕС чи ГЕС. Ці респонденти також зазначають, що атомна енергетика є частиною більш складної енергетичної системи України, де працюють різні види генерації, що забезпечують баланс і стабільність постачання енергії.

«Ну дуже дешева, навіть копійки, можна сказати. Але якщо ми будуємо її, і це уявити собі масштаби цього проєкту, це не збудувати навіть там ТЕС чи ГЕС, ну це зовсім інші масштаби. Ну і так само, бо вона повинна бути, бо в неї надзвичайно великий рівень безпеки. Тому і вкладення в неї зовсім інше, ніж в звичайні будівництва цих вітрових генерацій».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«...підняття цін не змінює ситуацію з нашою енергетикою, тому що Україна має можливість отримувати гранти безкоштовні на «Юкрейнфасиліті», є така програма, на енергетичну нашу безпеку. Тобто нам не потрібно підвищувати ціни на енергоносії для того, щоб ми були енергетично незалежні і мали відповідну генерацію».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«...вона зараз була би доволі дешева, тому що, якщо взяти до прикладу, наприклад, є ТЕС біля Львова, тобто село Добротвір, і він зараз повністю розбомблений».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

Респонденти з Півдня / Сходу (міста 500 тис. +, чоловіки та жінки 26–39 років) зазначають, що атомна енергетика є відносно дешевою через великі обсяги виробленої енергії. Водночас вони наголошують, що для України проблема полягає в тому, що потрібно кудись дівати надлишкову енергію, що іноді стає складним завданням через обмежену інфраструктуру для її зберігання або продажу.

«Собственно говоря, условно, сам материал в соотношении с тем, что получаем на выходе, не то чтобы дорогой, и, соответственно, бытует мнение, что это дешево».

(ФГД, Південь / Схід, міста 500 тис. +, чоловіки та жінки 26–39 років)

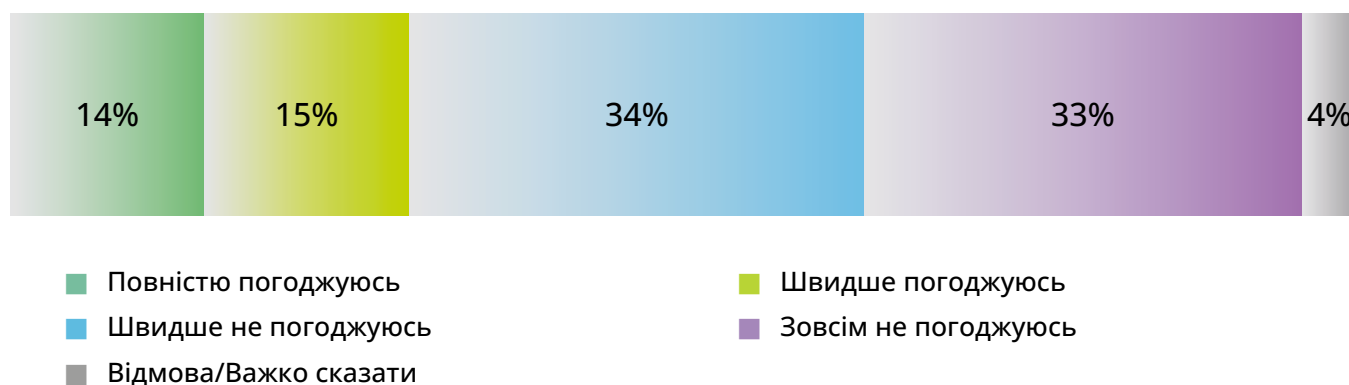
«Є така думка, що вона дешева. І оскільки дуже великі об'єми, і оскільки ціна в нас — ну, яка вже є... Ну, ми знаємо, що навіть там сонячна енергетика — хто займається, — то вони там не тільки свою хату опалюють, а ще і сусідню, бо нема куди дівати. То якщо ми говоримо про атомну станцію, то вона величезна, величезні об'єми, і треба кудись дівати».

(ФГД, Південь / Схід, міста 500 тис. +, чоловіки та жінки 26–39 років)

Утім, якщо говорити про повну відмову від АЕС шляхом відмови від будівництва нових атомних енергоблоків та поступового закриття атомних електростанцій, то більшість респондентів кількісного опитування (67%) НЕ підтримують цю ідею. Половина з них «швидше не погоджуються» з цією пропозицією, а друга половина — категорично проти.

Рис. 8. Наскільки Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з тим, що Україні необхідно відмовитись від будівництва нових атомних енергоблоків та поступово закривати атомні електростанції?

СТАВЛЕННЯ ДО ВІДМОВИ ВІД АЕС

Експерти вважають, що Україні не варто інвестувати у розвиток нових ядерних блоків, оскільки це фінансово недоцільно та створює більше проблем, ніж переваг. Натомість слід зосередитися на енергоефективності та розвитку відновлюваних джерел енергії. Вони також підкреслюють важливість інформування суспільства про нюанси енергосистеми перед прийняттям рішень.

«Я вважаю, що Україні точно не варто орієнтуватись на розвиток і будівництво нових блоків ядерної... Нових ядерних блоків, тому що це з огляду на те, що Україна має, по-перше, великий потенціал в енергозбереженні і друге — має величезний потенціал в розвитку відновлювальних джерел енергії і кошти, які потенційно вкладаються або можуть, повинні бути вкладені для того, щоб побудувати хоча б один атомний блок, то ті кошти було б набагато доцільніше витратити на відновлювальні джерела енергії, на енергоефективність».

(ГІ з експертами)

«В цілому для країни я не бачу плюсів, користі від саме розвитку атомної енергетики. Бачу велику кількість проблем, але плюсів не бачу жодного».

(ГІ з експертами)

«Багато людей, які не мають розуміння загалом про те, як працює енергосистема, які є нюанси, яке підводне каміння в контексті будівництва нової генерації, вони, звісно, що в нас дефіцит, звісно, що нам треба розвивати якусь генерацію. Чому це буде не атомна? Я ж не знаю. Тому це, мені здається, важливий момент, щоб саме починатись з інформування. А потім вже запитувати населення про те, яке їхнє ставлення до цього».

(ГІ з експертами)

За віком та розміром населеного пункту, в якому проживають респонденти, статистичних відмінностей у розподілі відповідей на питання, чи варто Україні поступово закривати АЕС, немає. Винятком є молодь 18–24 років, які рідше за інші вікові групи (6% порівняно до 14% по вибірці в цілому) погоджуються з ідеєю відмови від атомної генерації (табл. 6).

Таблиця 6. Наскільки Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з тим, що Україні необхідно відмовитись від будівництва нових атомних енергоблоків та поступово закривати атомні електростанції? [за віком та розміром населеного пункту]

	Загалом	18–24 років	25–34 років	35–44 років	45–54 років	55–65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51–100 тис.	Місто 101–500 тис.	Місто понад 500 тис.
Повністю погоджуюсь	14%	6%	15%	11%	16%	16%	18%	18%	13%	21%	11%	10%
Швидше погоджуюсь	15%	10%	17%	14%	13%	17%	18%	17%	17%	7%	14%	14%
Швидше не погоджуюсь	34%	44%	34%	37%	31%	31%	32%	32%	36%	31%	36%	34%
Зовсім не погоджуюсь	33%	36%	35%	33%	37%	32%	26%	29%	30%	31%	36%	38%
Відмова / Важко сказати	4%	5%	0%	5%	4%	5%	5%	3%	3%	9%	3%	4%

Обговорення перспектив ідеї відмови від атомної генерації на фокус-групах дають можливість більш глибокого аналізу проблематики. Зокрема, молодь (18–25 років, Київ) частіше каже про потреби в інноваціях, які могли б перевернути галузь, як-от технології отримання води з повітря. Вони визнають, що розвиток енергетики має враховувати баланс між різними джерелами: атомними, сонячними та вітровими.

«Якщо ми сьогодні почнемо будівництво ядерної електростанції, вона через 5–10 років тільки ввійде в експлуатацію. Ну у нас просто з'явиться більше потужностей. Але у нас нема, по-перше, нема такого підходу, що повністю ядерна електростанція або інший там, скажем так, інша потужність замінить все. Все буде доповнювати один одного. Це логічно, щоб у нас була і ядерна електроенергетика, і сонячні панелі, і вітряки, і ТЕЦ, і ГЕС».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

«Народ повинен знати, що в нас відбувається, на що тратиться наші кошти. Ми не живемо в Радянському Союзі, де нам завжди все пропихали і куди нас засунули. По-перше, нам потрібно знати, чи воно нам дійсно буде потрібно, і мінусом атомної енергетики є надзвичайно велика окупність. Тобто воно не окупиться за... Так, ми будемо отримувати дешеву електроенергію, але через скільки років ми її зможемо отримати?»

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

Респонденти середнього віку (26–39 років, Захід, міста 50–100 тис.) також згадують про тривалі терміни окупності атомних електростанцій, хоча визнають важливість атомної енергетики у поєднанні з іншими видами генерації. Вони вказують, що інтеграція технологій (атомних, сонячних і вітрових) має відбуватися поступово, без ілюзій щодо швидкого переходу на відновлювані джерела енергії.

«...зараз відбувається розвиток уже технологій... менші якісь вже блоки, а будуть давати те саме, що наші сучасні великі. Це буде більш безпечно, буде більш технологічно, напевно, що, відповідно, це дає розвиток суспільству, дає розвиток наукам».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

Старші респонденти (40–59 років, Захід, Вараш) вважають, що розвиток сучасних технологій, як-от компактні безпечні реактори, сприятиме прогресу суспільства.

Люди похилого віку (респонденти старше 60 років з регіону Північ / Центр, міста 50–100 тис.) підкреслюють, що сонячні батареї та вітряки не є панацеєю через високі витрати на обслуговування та дефіцит фахівців. Вони наголошують на необхідності поступової заміни атомної енергії на відновлювану, зазначаючи, що цей процес потребує часу та поступовості.

«Не можна вважати панацеєю всіх проблем сонячні батареї. Попередній відповідач сказав, що вони дуже не дешеві. І це все треба обслуговувати. А щоб це якісно обслуговувати, треба якісних спеціалістів. А у нас поки таких спеціалістів в Україні, або зовсім немає, або дуже їх мало.»

(ФГД, Північ / Центр, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 60+ років)

«Поступова заміна атомної енергії на сонячну і вітрову енергетику. А ось так, трах і бах, нічого так не буде. Неможливо поки зупинити ці атомні станції, які в нас є. Там теж повинен бути певний період, згоряння урану, де блоки ці заряджені. А так потихеньку розбудовувати, як в Європі».

(ФГД, Північ / Центр, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 60+ років)

Респонденти з регіону Південь / Схід (Запоріжжя, міста 500 тис.+ , 60+ років) вважають, що атомна енергетика здатна забезпечити значно більше електроенергії, ніж сонячна чи вітрова, які не здатні повністю її замінити. Водночас вони вказують на екологічні наслідки вітряків, як-от шумове забруднення та вплив на місцеву флору і фауну.

«Ні вітряками, ні батареями. Атомна енергія – це велика потужність. Це великі ресурси для електроенергії. І ні батареї, нічого тут не впорається».

Переклад з російської

(ФГД, Південь / Схід, Запоріжжя, міста 500 тис.+ , чоловіки та жінки 60+ років)

«Вроді би як воно нормально, сонячні батареї. А за вітряки я скажу. Район Ботіїв, Азовське море. Хто туди їздив колись відпочивати. Якби ви зараз туди поїхали, до війни, я маю на увазі, поля — там нічого не робить. Птахи там не літають. Оці вітряки створюють такий шум, що там миші навіть в полях не живуть».

(ФГД, Південь / Схід, Запоріжжя, міста 500 тис.+ , чоловіки та жінки 60+ років)

ВІДНОВЛЮВАНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ

Як бачимо, відновлювані джерела енергії, як необхідна частина енергосистеми, згадувалися на фокус-групових дискусіях під час обговорення питання про перспективи відмови від атомної енергетики.

Щодо респондентів кількісного опитування, то вони декларують помірну обізнаність: з поняттям «відновлювані джерела енергії» знайома більшість опитаних (рис. 9.) Зокрема, 51% зазначили, що «дуже добре знають і можуть пояснити іншим» або «дещо знають, але не певні», ще 20% знають принаймні назву. Утім частка тих, хто декларує впевненість у знаннях, становить лише 8%. Вперше чують про принципи роботи ВДЕ 29%.

Рис. 9. Поговоримо про відновлювані джерела енергії (скорочено — ВДЕ). Наскільки Ви знайомі з принципом роботи ВДЕ загалом?

ЗНАННЯ ПРИНЦИПІВ РОБОТИ ВДЕ

- Дуже добре знаю і можу пояснити іншим
- Дещо знаю, але не певен/певна
- Знаю лише назву
- Вперше чую
- Відмова/Важко сказати

Найгірший рівень знання зафіксовано серед молоді: 40% цієї аудиторії сказали, що знають ВДЕ тільки за назвою, що удвічі більше, ніж по вибірці в цілому (табл. 7).

Мешканці міст з населенням 101–500 тис. демонструють найкращу обізнаність: 13% з них «дуже добре знають і можуть пояснити іншим» (порівняно до 8% по вибірці в цілому).

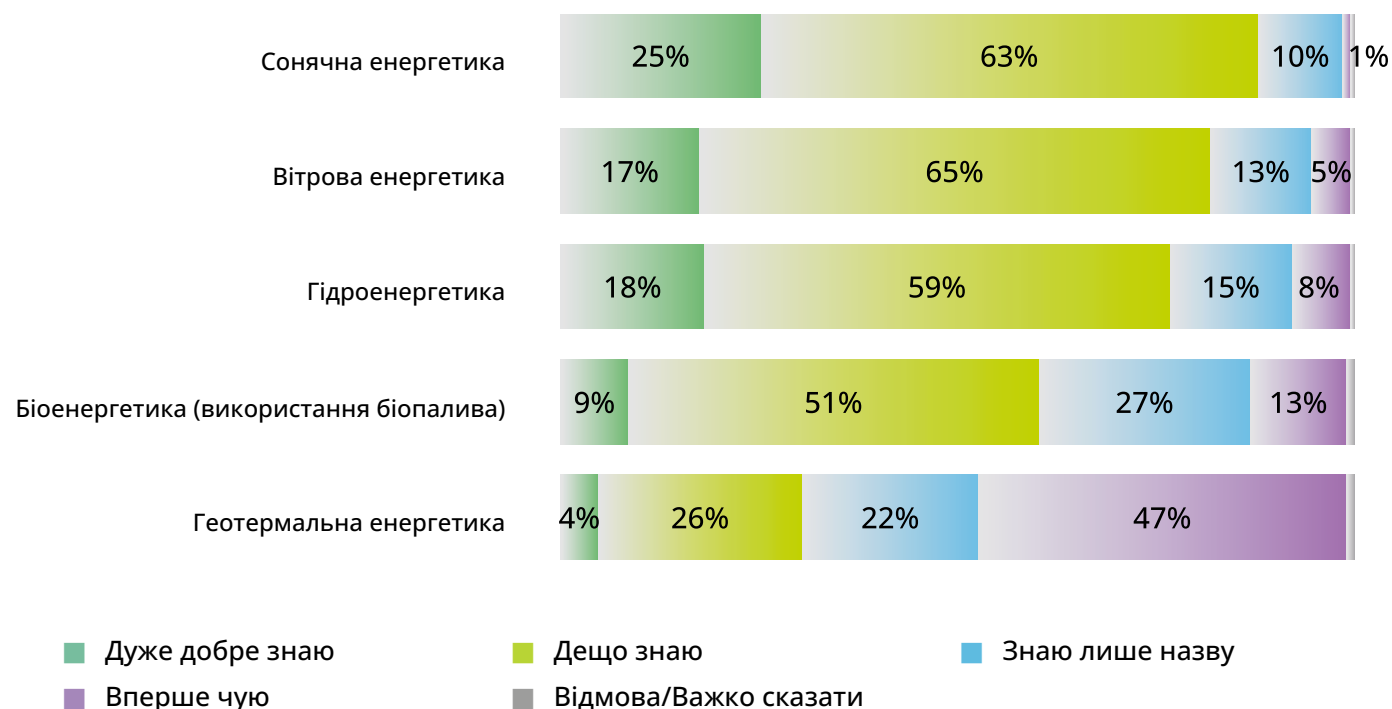
Таблиця 7. Наскільки Ви знайомі з принципом роботи ВДЕ загалом? [за віком та розміром населеного пункту]

	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51-100 тис.	Місто 101-500 тис.	Місто понад 500 тис.
Дуже добре знаю і можу пояснити іншим	8%	8%	9%	11%	10%	6%	3%	5%	8%	0%	13%	9%
Дещо знаю, але не певен / певна	43%	34%	43%	46%	45%	43%	40%	41%	37%	61%	40%	47%
Знаю лише назву	20%	40%	17%	14%	20%	18%	22%	21%	21%	13%	19%	20%
Вперше чую	29%	18%	31%	29%	24%	33%	35%	33%	33%	25%	27%	24%
Відмова / Важко сказати	0%	0%	0%	0%	1%	0%	0%	0%	1%	0%	1%	0%

Цікаво, що окремі технології ВДЕ знайомі респондентам набагато краще, ніж це поняття в цілому (рис. 10). Зокрема, сонячна енергетика є лідером за рівнем знання порівняно з іншими технологіями ВДЕ. 98% респондентів бодай чули про сонячну енергетику, а 25% знають про неї дуже добре. На другому місці вітрова енергетика, про яку щось знають та чули 95% респондентів, з них 17% знають дуже добре. Про гідроенергетику знають менше: 92% хоча б чули про неї, з них 18% добре обізнані. Використання біопалива (біоенергетика) знайома для 87%, де 9% дуже добре знають. Геотермальна енергетика замикає рейтинг із загальним показником знання, який сягає 52%, і часткою добре обізнаних, що становить 4%.

Рис. 10. Наскільки Вам знайомі такі технології ВДЕ?

ЗНАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВДЕ

Про сонячну енергетику частіше за інші вікові групи дуже добре обізнані молодь 25–34 років (35% порівняно до 25% по вибірці в цілому); водночас покоління старше 65 років частіше знає про цю технологію лише за назвою (16% порівняно до 10% по вибірці в цілому) (табл. 8). Також молодь трохи більше знає і про інші види ВДЕ. Зокрема, молоді респонденти краще знають про біоенергетику та геотермальну енергетику.

Таблиця 8. Наскільки Вам знайомі такі технології ВДЕ? [за віком та розміром населеного пункту]

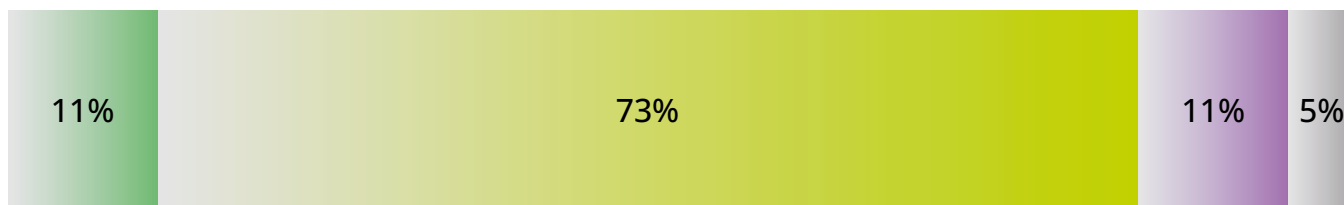
	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51-100 тис.	Місто 101-500 тис.	Місто понад 500 тис.
Сонячна енергетика												
Дуже добре знаю	25%	32%	35%	32%	24%	21%	12%	24%	27%	19%	25%	28%
Деяко знаю	63%	63%	54%	57%	66%	67%	70%	60%	62%	74%	66%	63%
Знаю лише назву	10%	4%	9%	9%	9%	10%	16%	15%	10%	4%	8%	8%
Вперше чую	1%	1%	3%	2%	1%	1%	1%	1%	1%	2%	2%	1%
Відмова/важко сказати	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Вітрова енергетика												
Дуже добре знаю	17%	18%	22%	22%	16%	17%	11%	13%	17%	14%	21%	23%
Деяко знаю	65%	70%	62%	64%	66%	60%	67%	62%	65%	80%	64%	64%
Знаю лише назву	13%	6%	12%	9%	14%	19%	16%	17%	13%	6%	12%	11%
Вперше чую	5%	6%	4%	5%	4%	4%	5%	8%	5%	0%	4%	2%
Відмова / Важко сказати	0%	0%	0%	0%	0%	1%	1%	0%	1%	0%	0%	0%
Гідроенергетика												
Дуже добре знаю	18%	23%	19%	18%	17%	21%	13%	15%	16%	17%	24%	19%
Деяко знаю	59%	59%	59%	60%	61%	60%	57%	54%	61%	67%	56%	65%
Знаю лише назву	15%	16%	15%	15%	16%	12%	17%	18%	16%	10%	14%	12%
Вперше чую	8%	3%	7%	8%	7%	5%	12%	12%	7%	7%	5%	4%
Відмова / Важко сказати	0%	0%	0%	0%	0%	2%	0%	0%	1%	0%	0%	0%
Біоенергетика (використання біопалива)												
Дуже добре знаю	9%	6%	13%	8%	9%	9%	7%	10%	7%	6%	11%	8%
Деяко знаю	51%	43%	48%	52%	52%	57%	52%	49%	52%	52%	54%	52%
Знаю лише назву	27%	38%	23%	28%	27%	24%	25%	25%	25%	29%	25%	31%
Вперше чую	13%	13%	15%	11%	11%	9%	15%	15%	15%	10%	11%	9%
Відмова / Важко сказати	1%	0%	0%	1%	1%	1%	1%	0%	1%	2%	0%	0%
Геотермальна енергетика												
Дуже добре знаю	4%	2%	6%	6%	5%	3%	2%	4%	5%	3%	4%	4%
Деяко знаю	26%	33%	21%	27%	30%	26%	22%	21%	25%	27%	30%	31%
Знаю лише назву	22%	31%	24%	20%	22%	21%	20%	18%	24%	18%	25%	26%
Вперше чую	47%	34%	50%	46%	42%	49%	55%	57%	46%	53%	39%	38%
Відмова / Важко сказати	1%	0%	0%	0%	1%	1%	1%	0%	1%	0%	2%	0%

Про можливість хоча б часткового заміщення атомної енергетики відновлюваними джерелами енергії (ВДЕ) зазначають 84%, з них 11% впевнені, що це заміщення можливе повною мірою. Водночас 11% заперечує таку можливість (рис. 11).

Ми поставили тим респондентам, хто відповів, що ВДЕ не можуть замінити частку електрики, яку зараз виробляє атомна енергетика, уточнююче питання: **«А якщо до технологій ВДЕ додати комплексне впровадження енергоефективних заходів, чи зможуть вони замінити частку електрики, яку зараз виробляє атомна енергетика?»**. Більша частка з цих респондентів (61% від підвибірки або 7% від вибірки в цілому) змінили свою думку і погодилися, що ВДЕ деякою мірою можуть замінити частку електрики з АЕС. Таким чином, за умови комплексного впровадження енергоефективних заходів понад 90% українців схильються до думки, що заміщення можливе принаймні деякою мірою.

Рис. 11. Наскільки, на Вашу думку, технології ВДЕ загалом можуть замінити частку електрики яку зараз виробляє атомна енергетика?

НАСКІЛЬКИ ВДЕ МОЖУТЬ ЗАМІСТИТИ АТОМНУ ЕНЕРГЕТИКУ

- Повною мірою може замінити
- Деякою мірою може замінити
- Не може замінити
- Відмова/Важко сказати

Найменш впевнені, що технології ВДЕ загалом можуть замінити частку електрики, яку зараз виробляє атомна енергетика, саме покоління старше 65 років (6%) (табл. 9).

Таблиця 9. Наскільки, на Вашу думку, технології ВДЕ загалом можуть замінити частку електрики яку зараз виробляє атомна енергетика? [за віком]

	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років
Повною мірою може замінити	11%	8%	15%	15%	14%	9%	6%
Деякою мірою може замінити	73%	79%	74%	70%	67%	70%	78%
Не може замінити	11%	11%	8%	13%	15%	13%	7%
Відмова / Важко сказати	5%	2%	3%	2%	4%	8%	9%

Щодо думки експертів з цього приводу, то вони зауважують важливість децентралізації енергосистеми, наголошуючи на перевагах розподіленої генерації, зокрема малих сонячних і вітрових станцій, які можуть зменшити вразливість великих енергетичних об'єктів. Експерти вважають, що розвиток таких джерел енергії є реалістичним і перспективним, особливо в умовах підвищеного інтересу громад до встановлення сонячних електростанцій. Наприклад, у 2023 році кількість заявок на підтримку будівництва СЕС зросла в десятки разів порівняно з 2021 роком.

Зауважимо, що деякі експерти вважають, що люди не довіряють можливостям замінити атомну енергетику такими технологіями, як сонячні панелі чи вітряки (ця теза спростовується кількісним опитуванням). Експерти наголошують, що це питання потребує ширшої комунікації, оскільки потенціал перетворення енергосистеми вже активно розглядається в експертних колах, де є сценарії переходу на 70–100% відновлюваних джерел енергії до певних термінів.

«...більше переваг я бачу особисто в розподіленні генерації, в малих потужностях, які наближені до споживача і це децентралізує енергосистему, це зменшить вразливі місця в якості великих магістральних підстанцій, і це цілком реалістично розвивати, говорити про розподілення генерації...»

(ГІ з експертами)

«В експертному середовищі так, безумовно, розглядається, і є так і розрахунки, і сценарії, які прораховують варіанти, яку кількість і яких саме джерел відновлювальної енергетики необхідно для того, щоб перейти на 100%, наприклад, або там на 70% до певного року. Якщо ж ми говоримо про широкі верстви населення, то радше, мабуть, ні... вони не вірять, що це можливо, просто із-за браку наявної у них інформації».

(ГІ з експертами)

«У 21-му році громади, які зверталися до нас для того, щоб допомогти їм встановити СЕС, їх було одиниці. А в 23 році, коли оголосили конкурс на підтримку будівництва СЕС, сонячних станцій на об'єктах, на госпіталях і водоканалах, так простіше сказати... Ну, лікарнях і водоканалах, то до нас подали більше 600 заявок від громад. Ну, тобто різниця, коли людина прийшла... Хай там десятки і сотні — це інтерес до ВДЕ зріс просто от в десятки разів».

(ГІ з експертами)

«Населення, мені здається, що не розглядає. Тому що, скажімо так, у людей все ж таки існує сумнів про те, що щось таке велике, як атомна галузь, можна замінити чимось таким маленьким, як сонячні умовно панелі чи вітряки, чи, не знаю, ще щось».

(ГІ з експертами)

Експерти мають різні погляди на співіснування атомної та відновлюваної енергетики в Україні. Дехто наголошує на можливості одночасного використання цих джерел енергії, вважаючи, що майбутнє енергосистеми полягає у поєднанні сучасних малих і середніх модульних ядерних реакторів із розвитком вітрової та сонячної енергетики, а також впровадженням промислових акумуляторів для балансування системи. Інші експерти зазначають, що співіснування цих видів генерації є складним і може вимагати вибору одного домінантного напрямку.

Серед викликів для атомної енергетики виділяють проблеми збереження та утилізації відпрацьованого ядерного палива, що часто недооцінюється через низьку обізнаність населення. Водночас наголошується на необхідності активного розвитку вітрових електростанцій, які є більш стабільними у виробництві енергії, ніж сонячні, і можуть працювати навіть уночі.

«Я вважаю, що вони рівноправні мають бути. Не доповнення, а рівноправні... Вітрові електростанції в інших країнах 75% від всього обсягу відновлених джерел... а у нас сонячні. Вітер працює навіть вночі, і, відповідно, треба було розвивати вітрову електроенергетику більше, ніж сонячну. Тому я вважаю, що майбутнє енергетичної системи України — це малі і середні модульні реактори, більш сучасні, більш безпечні і таке інше, поєднані з розвитком відновлених джерел і будівництво цих акумуляторів-накопичувачів промислових для того, щоб можна було балансувати енергосистему».

(ГІ з експертами)

«Я особисто вважаю, що це 2 види генерації, які не можуть разом існувати нормально. В умовах, щоб переходити на 100% чогось».

(ГІ з експертами)

Респонденти ФГД вважають, що відновлювані джерела енергії можуть стати важливим доповненням до енергосистеми України, але не здатні повністю замінити атомну енергетику.

«...це більше як доповнення, тому що тут великий вплив мають погодні умови, і так само, як і сонячні батареї, так і вітряки. Вони дуже залежать від погодних умов. І виробіток електрики, скажімо, залежить від цього. Тому я вважаю це більше як доповнення до атомної енергетики».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Можливо, в майбутньому через доволі великий період часу воно може повністю замінити атомну енергетику. А на даний момент, якщо порівнювати ціну, яку ми вкладаємо і те, що ми отримуємо на виході, то атомну енергетику набагато легше окупити, ніж ті ж самі природні способи добування енергії».

(ФГД, Захід, міста 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

Основною перевагою атомної енергетики респонденти називають її стабільність, потужність і передбачуваність у порівнянні з ВДЕ, які залежать від погодних умов: сонячні панелі ефективні лише за наявності сонця, а вітряки — при достатньому вітрі. Крім того, респонденти звертають увагу на обмеження ВДЕ, як-от великий простір, необхідний для їх встановлення, потреба в ресурсах для побудови й утилізації, а також можливий негативний екологічний вплив, наприклад, шкоду для птахів від вітряків.

«Ну, вона досяжна, але в дуже великих об'ємах, якщо ми будемо ставити і ті самі вітряки, і сонячні панелі. Тобто, я ж кажу, старий принцип, що ми не заміняємо щось повністю, ми комбінуємо».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

«То ресурс, який генерує саме атомна електростанція, в декілька разів вищий. І це не... за геометричною прогресією, дуже вищий! Якщо брати ті ж самі вітряки, то їх експлуатація, наскільки відомо, дуже шкодить ґрунту».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Ми дуже взагалі багато енергії продавали і з ТЕЦ, і з гідроелектростанцій. Але я вважаю, що на даному етапі, напевно, краще зосередити свої зусилля на інших видах вироблення електроенергії, такі як вітрова, світлова енергетика».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«Це дурість. Зараз пояснюю навіть, чому дурість. Ви ніколи не зможете, наприклад, прорахувати, наскільки буде сонячний день завтра. Потім, треба буде накопичувати десь цю електроенергію для того, щоб потім розподіляти. Це треба, значить, десь видобути літій».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 40–59 років)

Попри це, респонденти визнають потенціал ВДЕ, особливо для маневрового покриття енергоспоживання в пікові періоди. Водночас вони наголошують, що надійна енергосистема має бути диверсифікованою, поєднуючи різні джерела енергії. Учасники підкреслюють, що розвиток ВДЕ потребує часу і значних інвестицій, а тому в найближчі десятиліття атомна енергетика залишатиметься ключовим джерелом електроенергії в Україні.

«На сьогоднішній день є розробки по термоядерним реакторам, де, як на Сонці, йде злиття легких атомів, і при цьому виділення набагато більшої енергії. Там Токмак і так далі. Наукові проєкти. Але поки що вони не досягли успіхів. Ми з вами дійсно стоїмо на порозі чогось, але цей поріг буде, може не 5, може 10, може скількись років. Але, ну, сподіваємся, при нашому житті».

(Південь / Схід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 40–59 років)

«...як доповнення, звичайно. Атомну не можна замінити, ні».

(Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

The background is a vibrant, abstract composition of overlapping geometric shapes. Large, soft-edged shapes in shades of light green and pale pink dominate the space. Interspersed among these are smaller, sharper shapes, including triangles and a circle, in a slightly darker green and a muted pink. The overall effect is a modern, layered, and colorful pattern.

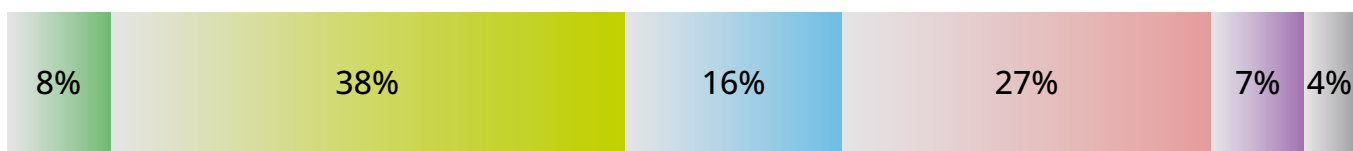
ІНФОРМУВАННЯ І КОМУНІКАЦІЇ

НАЯВНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ПРО АТОМНУ ЕНЕРГЕТИКУ

Про важливість інформування населення про шляхи розвитку атомної енергетики в Україні, її переваги і ризики досить яскраво свідчать дані попередніх розділів цього звіту, зокрема щодо рівня обізнаності населення про атомну енергетику загалом і окремі аспекти її функціонування, по ВДЕ загалом і окремі технології. На пряме питання щодо доступності інформації про шляхи розвитку атомної енергетики в Україні 38% опитаних відзначають, що окремі аспекти інформації доступні, але є певні прогалини, оскільки потрібно знати, де і як її знайти; третина респондентів каже, що інформації мало або взагалі нема. Лише 8% зазначають про широкодоступність інформації (рис. 12).

Рис. 12. Як Ви вважаєте, чи достатньо є інформації про шляхи розвитку атомної енергетики в Україні, переваги і ризики?

НАЯВНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ШЛЯХИ РОЗВИТКУ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

- Інформація широкодоступна
- Треба знати, як і де знайти інформацію
- Інколи інформації достатньо, а інколи – ні
- Інформації загалом мало
- Інформації нема
- Відмова/Важко сказати

Про те, що інформація є, її достатньо, але треба знати, як і де її знайти, частіше каже молодь віком 18–24 років (52%). Про нестачу інформації частіше зазначають старше покоління 55–65 років та старше (36% та 42% відповідно) (табл. 10).

Таблиця 10. Як Ви вважаєте, чи достатньо є інформації про шляхи розвитку атомної енергетики в Україні, переваги і ризики? [за віком та розміром населеного пункту]

	Загалом	18–24 років	25–34 років	35–44 років	45–54 років	55–65 років	Старше 65 років
Інформація є, її достатньо, і вона широкодоступна	8%	13%	8%	8%	9%	6%	5%
Інформація є, її достатньо, але треба знати, як і де її знайти	38%	52%	46%	40%	34%	37%	29%
Щодо окремих аспектів інформації достатньо, а щодо інших — ні	16%	22%	21%	22%	15%	10%	10%
Інформації загалом мало	27%	7%	17%	20%	31%	36%	42%
Інформації нема	7%	1%	6%	8%	6%	7%	10%
Відмова / Важко сказати	4%	6%	2%	3%	5%	4%	4%

На думку експертів, населення України здебільшого має низький рівень обізнаності про атомну енергетику. Уявлення населення переважно базуються на стереотипах, які переважно побудовані на поверхневих знаннях про переваги атомної енергетики, які транслюються органами державної влади. Експерти зазначають, що населення має низький рівень обізнаності щодо негативних аспектів галузі (зазначимо, що поточне дослідження, як кількісне опитування, так і ФГД, частково спростовує це упередження). Утім інформація про ризики, складнощі й економічні аспекти дійсно є недостатньо доступною та обговорюваною. Люди часто оцінюють ризики інтуїтивно, а глибше розуміння енергетичних процесів ускладнене відсутністю масового просвітництва й інтересу до цього питання.

Особливої уваги тема енергетики набула під час кризи електропостачання, спричиненої ворожими атаками на енергосистему. Утім експерти зазначають про ризик появи дезінформації, яка через низьку обізнаність легко сприймається суспільством.

«Я думаю, що це дуже низький рівень, якщо ми говоримо про обізнаність, про якісь технології, там, або економічних питань, пов'язані з ринком енергетики».

(ГІ з експертами)

«В нас суспільство не обізнане... про атомну енергетику трішки більше відомо через атомну катастрофу, яка сталась в Україні в Чорнобилі. Але мені здавалось, що це мало би якось більш негативну рамку нібито сформуванню навколо продовження розвитку атомної енергетики в Україні... зараз через дефіцит і через велику кількість проблем, які виникають в енергетичному секторі, дуже легко суспільству прокомунікувати якісь некоректні меседжі, якесь ІПСО. І суспільство буде це сприймати просто через низьку обізнаність».

(ГІ з експертами)

«...атомна галузь несе позитивну картинку про себе, і широко її поширює в маси шляхом своєї пропаганди. І це, в принципі, інформація загальна, яка загальнодоступна, яку легко знайти. І зазвичай люди не сильно будуть заглиблюватись в якесь питання, не знаю, шукати важкодоступну інформацію, наприклад, в тих самих англомовних ресурсах».

(ГІ з експертами)

«От ті міфи про шкідливість і таке інше, вони, от як з часів Чорнобильської аварії з'явилися, так вони і залишилися. Що стосується міст-супутників навколо АЕС, так, зрозуміло. І населення навколо АЕС, яке там в селах мешкає, я не думаю, що вони негативно ставляться до розвитку атомної енергетики».

(ГІ з експертами)

На думку експертів, населення оцінює ризики атомної енергетики, здебільшого пов'язуючи їх із наслідками Чорнобильської катастрофи, можливими аваріями, або залежно від близькості до атомних станцій. У містах, де знаходяться АЕС, наприклад, у Нетішині, ризики сприймаються менше через залученість мешканців до роботи на станції. Водночас у сусідніх населених пунктах, як-от Острого, населення більш схильне до побоювань. Безпековий фактор також актуальний у військовому контексті.

«Я думаю, що переважна більшість людей, вона собі уявляє якийсь умовний Чорнобиль, вплив радіації, її поширення. Проте варто розуміти, що подібний вплив може бути також через те, що знеструмлення таких об'єктів також може створити певний дискомфорт для всіх нас у вигляді відсутності електроенергії».

(ГІ з експертами)

«Але проїхавши буквально кілька кілометрів і потрапивши в Остроз, який знаходиться на іншій стороні водосховища ХАЕС, ми будемо бачити більший склад думок, тому що там люди більше бояться ядерної якоїсь аварії, наприклад, що вони стикнуться з наслідками і вони менш залучені...»

(ГІ з експертами)

Щодо обговорення теми інформування на ФГД, то виявилось, що молодь Києва вважає, що базові знання про атомну енергетику можна отримати в школі чи через легкий доступ до інформації в сучасних медіа. Вони пропонують популяризувати ці теми в ігровій формі або через YouTube. Зрештою, кожен сам обирає, наскільки глибоко хоче занурюватися в цю сферу.

«Мені всього вистачає, я бажаю тільки, щоб у нас в базовій шкільній програмі це вводилося як норма, скажем так, викладання, викладання принципів».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

Жителі регіону Південь / Схід також впевнені, що інформація доступна у відкритих джерелах, але зацікавленість у її пошуку залежить від особистої мотивації. Часто знання про атомну енергетику базуються на уривках із розмов із родичами, знайдених в інтернеті чи рекламі.

«Напевно, щоб розбиратися, недостатньо. Але для базових знань, для кожної людини достатньо предмету в школі та якоїсь інформації, можливо, в грайливій формі, по рекламі, в ютубі, там такого».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 18–25 років)

«Тобто інформація є, а наскільки я хочу її дізнаватись, це вже моє право, моє переконання. Щодо, взагалі, інформації, де її шукати? Ну, якщо є якесь питання, ти забиваєш його в інтернет. Зараз в нас достатньо...»

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис, чоловіки та жінки 18–25 років)

«Людина має хотіти дізнатися цю інформацію, що вона вже є у відкритому доступі. Дійсно, поверхнево ми всі знаємо якісь, там, факти: щось, там, бабуся розказала, щось в інтернеті ми побачили, щось якимось ми знаємо».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

Респонденти віком 26–39 років визнають, що серед неспеціалістів знання про атомну енергетику є поверхневими. Глибші знання потрібні лише для тих, хто працює у відповідних сферах. Учасники ФГД зазначають, що інформація у відкритому доступі є, і її достатньо для повсякденного життя. У разі потреби можна знайти важливу інформацію в інтернеті, розібратися та зробити висновки.

«...це більше технічна така інформація, медична, а я не належу до цих сфер освіти і зацікавленень, тому я можу казати лише думки дотичних до мені людей, які так само думки, які я бачу, наприклад, інфраструктура, то це я можу сказати, а щодо певні всі ці дослідження, щодо здоров'я людей, щодо екології».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«Інформації не вистачає, але особливої потреби в знаннях, можливо, в повсякденному житті — ні. Але якщо потрібна якась інформація, я думаю, така важлива інформація, є все в інтернеті, яку можна прочитати, проаналізувати, зробити висновки і зрозуміти щось взяти для себе».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років).

Мешканці Вараша (40–59 років) підкреслюють важливість місцевих джерел інформації, як-от газети та соцмережі. Вони погоджуються, що багато інформації можна знайти у відкритому доступі, включно з англомовними джерелами. Однак деякі висловлюють думку, що більше знань для спеціалістів зробило б життя безпечнішим. Кияни цього віку переконані, що інформації вистачає: вона доступна у форматі посібників, курсів, лекцій. Проблема полягає радше в зацікавленості самих людей. Вони наголошують на важливості особистого бажання розбиратися в темі.

«Ну в принципі то достатньо, але коли якась... От умовно почалася війна, то, звичайно, хотілося розуміти, що робиться і як робиться. Тоді, звичайно, недостатньо інформації».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Зараз є дуже багато інформаційних джерел. Навіть починаючи від того, от є в нас газета місцева, потім є доступні соцмережі».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Але якщо вам треба більше інформації, беріть досліджуйте, джерела відкриті. Багато інформацій є, різні документи і т.д. Англомовні, наприклад».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«...у всіх є не тільки вдома інтернет, а вже і в кармані інтернет. Можна просто захотіти... Є цілі, мабуть, посібники, курси, лекції, що треба робити при радіаційній небезпеці, що означає атомна енергія. Але це ж, по-моєму, зараз більше ніж достатньо цієї інформації, а не те, що її не вистачає. Якщо людина зацікавлена, вона заходить і дивиться».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 40–59 років)

«А такої більше скажемо інформації, яка стосується вже самої принципу роботи, скільки там насосів, які там насоси, воно як для простої та пересічної людини воно не потрібно».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

«...принаймні інформації є достатньо багато. Якщо зайти цільово та поцікавитись, наприклад, якщо забити інформацію як працює атомна електростанція. Вона є в доступі».

(ФГД, Захід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 60+ років)

Старші люди вважають, що інформації про атомну енергетику більш ніж достатньо. Вони визнають, що детальні технічні знання про роботу станцій не потрібні пересічним громадянам. Для тих, хто цікавиться, достатньо «зайти та подивитися».

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМУВАННЯ

Респондентам кількісного опитування було запропоновано список джерел інформації про атомну енергетику з проханням обрати ті з них, які можуть та / або повинні надавати варту довіри інформацію про атомну енергетику, шляхи її розвитку, переваги і ризики. Результати рейтингування наведено на рис. 13 (кожен респондент міг обрати більше одного джерела).

Показово, що першість посідають виключно експертні джерела. Так, перше місце з незначним відривом посіли виступи у медіа українських експертів з енергетики (46% респондентів вважають, що саме такі експерти мають надавати інформацію).

Друге місце із показниками 43, 42 та 41% відповідно поділили такі джерела інформування, як виступи міжнародних експертів з енергетики, профільні медіа, які пишуть на тему енергетики, та публікації і звіти від міжнародних організацій, як-от МАГАТЕ.

Третє місце з показником 39% розділили виступи в медіа популяризаторів, науковців, викладачів та публікації і звіти від громадських організацій, які опікуються тематикою енергетики.

Менший інтерес викликають звіти органів влади (29%) та виступи лідерів думок (12%).

Рис. 13. Які джерела інформації, на вашу думку, можуть та/або повинні надавати варту довіри інформацію про атомну енергетику, шляхи її розвитку, переваги і ризики?

ДЖЕРЕЛА ЩО МОЖУТЬ/ПОВИННІ НАДАВАТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО АТОМНУ ЕНЕРГЕТИКУ

У кількісному опитуванні було зафіксовано деякі відмінності за віковими групами респондентів (табл. 11). Так, респонденти віком 35–44 років частіше підтримують таке джерело, як профільні медіа, які пишуть на тему енергетики (50%); респонденти віком 25–34 років частіше цікавляться публікаціями і звітами від громадських організацій, які опікуються тематикою енергетики (48%). Загалом люди 25–44 років обрали більше різноманітних джерел інформації. Люди старшого віку, навпаки, майже всі джерела обирали рідше.

Молодь віком 18–24 років частіше обирала публікації та звіти від органів влади (45% порівняно до 29% по вибірці в цілому) та виступи в медіа лідерів думок, які не є профільними експертами, але мають багато підписників (19% порівняно з 12% по вибірці в цілому).

Таблиця 11. Які джерела інформації, на Вашу думку, можуть та / або повинні надавати варту довіри інформацію про атомну енергетику, шляхи її розвитку, переваги і ризики? [за віком]

	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років
Загальноукраїнські суспільно-політичні медіа	36%	46%	38%	42%	38%	35%	24%
Профільні медіа, які пишуть на тему енергетики	42%	51%	48%	50%	49%	37%	26%
Публікації і звіти від громадських організацій, які опікуються тематикою енергетики	39%	46%	48%	45%	37%	33%	29%
Публікації і звіти від органів влади	29%	45%	36%	31%	28%	21%	21%
Виступи в медіа лідерів думок, які не є профільними експертами, але мають багато підписників	12%	19%	13%	14%	9%	10%	8%
Виступи в медіа профільних українських експертів з енергетики	46%	56%	56%	57%	44%	35%	35%
Виступи в медіа профільних міжнародних експертів з енергетики	43%	52%	55%	49%	45%	38%	27%
Публікації і звіти від міжнародних організацій, таких як МАГАТЕ	41%	47%	42%	44%	38%	39%	39%
Виступи в медіа популяризаторів, науковців, викладачів	39%	48%	48%	48%	37%	29%	30%
Відмова / Важко сказати	6%	1%	5%	3%	4%	9%	9%

Результати фокус-групових обговорень свідчать, що інформацію про атомну енергетику молодь найчастіше отримує через соцмережі, які є зручними і доступними для сприйняття. Багато хто вважає важливим користуватися правдивими джерелами, перевіряти інформацію і уникати поширення міфів. Популярними платформами є Instagram (зокрема акаунти АЕС), Telegram, YouTube та навіть TikTok, де інформація подається у форматі коротких відеороликів або реклами з цікавими фактами, що може зацікавити аудиторію.

«Інформацію можна доносити за допомогою соцмереж, тому що ми в наш час дуже сильно від них залежимо, і тому для нас через соцмережі це може бути доволі таки доступно. Головне брати з таких джерел, які є правдивими, і не зважати, так скажімо, на міфи».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Instagram в ХАЕС теж є. І там вони публікують багато інформації, яка стосується конкретно заходів, які відбуваються. В нас в місті вони проводять екскурсії для старших класів. Зустрічі з директором атомної, але раніше, до початку ковіду і воєнного стану, залучалися також люди з інших міст, які бажали більше дізнатися про атомну енергетику».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Найкраще працюють соцмережі, бо їх серед молоді принаймні багато використовує. А якщо брати, от, казали про те, що хочуть дізнатися більше про роботу саме атомних електростанцій, я б, наприклад, користувався якимись, не знаю, науковими виданнями, там чи книжками з підтвердженими дослідженнями».

(ФГД, Захід, міста до 50 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

Деякі респонденти зауважують про важливість освітніх заходів, як-от екскурсії на АЕС, лекції, зустрічі з експертами й інтеграція теми атомної енергетики у шкільну програму. Особливо наголошується на необхідності висвітлення позитивних аспектів атомної енергетики, які рідко обговорюються. Освітні платформи, як-от «Всеосвіта», можуть стати корисними інструментами для поширення знань.

«Водити по станціям, екскурсії. Не просто так, наприклад, фейково — «ой, подивіться сюди, туди».

(ФГД, Київ, чоловіки та жінки 40–59 років)

«Щоб цю інформацію озвучували у закладах освіти. У нас у всіх був такий предмет, як Захист України або Захист Вітчизни, і частково ця тема зачіпається. Але, знову ж-таки, вона зачіпається в негативному ключі, коли мова йде про ядерну війну. А конкретно про хороші сторони ядерної енергетики ми не розглядаємо, ми розглядаємо, що зробити, якщо раптом стався ядерний вибух».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

однаково. А якщо будемо брати ситуацію нашу в країні, ми — в ситуації війни. У час війни більшість інформації нам подається під іншим кутом. Тобто казати, що ми обізнані в більшості ситуацій — це неправда, більшість нам не розповідають і, напевне, будуть розповідати вже після війни і, мабуть, навіть через декілька років».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«Я побачила якусь інформацію, якщо я її ще побачу у більшості джерел, то я буду вже думати і вважати, що інформація може бути достовірною, бо вона написана у більшості джерел, яким я довіряю

«Я думаю, що це має бути на якихось освітніх платформах, там, типу, та ж «Всеосвіта», умовно, якась презентація від представників, які можуть розказати про це людям, дітям, студентам. Це має бути якісь матеріал, який, наприклад, надається навчальним закладам від, умовно, того ж «Енергоатому», типу, так і так, розкажіть своїм діткам, діточкам-корзиночкам, що є ось це».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

Офіційні джерела, як-от сайти урядових установ або великих ЗМІ, сприймаються учасниками ФГД як надійні. Водночас молодь виявляє бажання отримувати інформацію у форматі презентацій, відео, фото та порівнянь, що демонструють вплив атомної енергетики на довкілля. Респонденти більш дорослого віку (26–39 років) вказують на важливість експертної думки — від професіоналів галузі, представників науково-дослідних інститутів чи відомих спеціалістів, як-от Лана Зеркаль.

«У міністерства надзвичайних ситуацій, тобто внутрішніх справ, наприклад, сайти можуть бути. Сайти Міністерства оборони України, ну, сайти, урядові сайти, які, тобто з перших фізичних, ну, з перших осіб, які є державні, вони мають розповсюджувати ту чи іншу інформацію, яка потрібна для людей».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«...ну це не мають бути провладні канали, такі як Інтер, 1+1 і так далі. А взагалі, одним з хороших дійсно фахівців в цій сфері є Лана Зеркаль. Вона була колись заступником міністра енергетики і дипломатом. Вона є дипломат. Вона, я вважаю, що одна з небагатьох, хто дійсно міг би розповісти населенню доцільність, ефективність і як то все працює і чи воно нам дійсно потрібно».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«Для мене експерт є, наприклад, Лана Зеркаль. Не міністр Галущенко, наприклад, а Лана Зеркаль. Мене б влаштувала її думка. Наприклад, можливо, якихось так само з науково-дослідних інститутів, фахівців. Звичайно, що розробляють, і собівартість розраховують, і окупність, і технічну складову можна представити».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«...суспільно, ну, могло б зняти якийсь би фільм, щоб це якось актуалізувати, бо давно такого нічого саме про енергетику в Україні, там, може, трошки про світову, про світові тенденції. І, мабуть, і ще наші там політичні усілякі діячі повинні також якось пояснити, бо я, наприклад, нещодавно навіть чув досі тегу, що, мовляв, наші атомні станції працюють на російському урані».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

«Про влучання якогось типу зброї, або про наслідки, про масштаби від влучання, чи від влучання, як зараз багато говорять, про розподільчі підстанції біля атомних станцій, яке вимкнення при цьому відбудеться на станції, чи воно безпечне, як відновлюється швидко. Більше такі моменти».

(ФГД, Північ / Центр, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

Учасники ФГД запропонували кілька ідей для покращення обізнаності. Зокрема, вони згадували про створення соціальних роликів, документальних фільмів та спеціалізованих сайтів, які доступно пояснювали б роботу АЕС. Окремо учасники ФГД казали про тематичні заходи для шкіл і презентації, організовані, наприклад, «Енергоатомом». У ситуації війни респонденти акцентували увагу на необхідності подавати перевірену і достовірну інформацію.

«Мабуть, якийсь сайт, який буде от прямо про атомну енергетику. Наприклад, я входжу, і там чітко про це... без всяких там отсылок к другим сайтам».

(ФГД, Південь / Схід, міста 500 тис.+, чоловіки та жінки 26–39 років)

«Це однозначно має бути якась офіційна інформація. Ну ті самі диктори, які читали цю новину про погоду, вони ж цю інформацію брали з офіційних джерел. Відповідно це мають бути тільки офіційні джерела, які мають сказати, а не хтось там десь передав».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Оскільки зараз оператор єдиний це “Енергоатом”, відповідно від них має виходити інформація, у вигляді, у форматі відео, у форматі текстовому. Маю на увазі інформація там на сайтах».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

«Треба, щоб виступало і Міністерство енергетики. В цьому напрямку теж вони мають працювати, тобто це стратегічні комунікації. Обов'язок покласти все-таки на “Енергоатом”, але Міністерство енергетики так само має підключатися до цього. І друга частина має бути так, як вона і зараз збудована».

(ФГД, Захід, Вараш, чоловіки та жінки, 40–59 років)

Експерти, зі свого боку, наголошують на важливості доступу до достовірної інформації про ядерну енергетику через різні канали комунікації: офіційні сайти, телебачення, соціальні мережі, інфографіку та відеоконтент. Вони підкреслюють потребу в прозорості, доступності даних та наочності для кращого розуміння суспільством переваг і ризиків ядерної енергетики.

«Це можуть бути якісь авторські статті, так як “Енергоатом” також, вони часто публікують на різних популярних джерелах авторські статті, блоги про розвиток енергетики».

(ГІ з експертами)

«Телебачення, місцеве, зокрема. Є ж канали центральні, а є місцеві. От я вважаю, що на місцевих телеканалах мають бути якісь спеціальні передачі для популяризації ядерної енергетики».

(ГІ з експертами)

«Офіційні джерела зараз, наскільки я знаю, наприклад, сайт Хмельницької АЕС взагалі недоступний для користувачів, його немає. Хоча на тому сайті розміщувалось багато важливої інформації, яка була важлива саме з точки безпеки, наприклад, охорона навколишнього природного середовища. Відсутність доступу до цієї інформації зараз, ну, там у вигляді сайту, це створює певні незручності».

(ГІ з експертами)

«Мені здається, що тут гарно була б інфографіка, бо це наочно, гарно і одразу видно, і порівняння. Наприклад, там побудувати СЕС, сонячну електростанцію, коштує стільки-то, утилізувати панелі, які є невід'ємним елементом СЕС коштує стільки-то, а побудувати АЕС коштує стільки-то».

(ГІ з експертами)

«Якщо це буде телеграм-канал або ЗМІ, або будь-який формат комунікації в соцмережах, я би хотіла, аби це було з посиланням на достовірні джерела, а не у вигляді аудіоповідомлення про те, що кум кумі щось сказав... Це, звісно, що зараз дуже поширеним форматом взаємодії з аудиторією є відеоформат в ютубі. І український ютуб набирає обертів. І більше людей шукають якийсь новий контент українською. Тому на фоні цього запиту я думаю, що можна було би давати освітню інформацію про актуальному питанню».

(ГІ з експертами)

ДОВІРА ДО ІНСТИТУЦІЙ І КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ

Першість у рейтингу довіри до інституцій, які опікуються питаннями атомної енергетики, серед респондентів кількісного опитування посіли Інститут ядерних досліджень НАН України (62%) та «Енергоатом» (57%). Думка щодо Міністерства енергетики розділилася: 50% повністю чи частково довіряють даній інституції, 39% — швидше або зовсім не довіряють (рис. 14).

Щодо таких інституцій, як Інститут проблем безпеки атомних електростанцій НАН України, Державна інспекція ядерного регулювання України, Державне агентство України з управління зоною відчуження, то значна частка відмовилася відповідати чи обрали «важко сказати», що може свідчити про низький рівень обізнаності про ці інституції в цілому (34% та 35% відповідно).

Рис. 14. Наскільки Ви довіряєте кожній з цих інституцій?

ДОВІРА ДО ІНСТИТУЦІЙ, ЯКІ ОПІКУЮТЬСЯ ПИТАННЯМИ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Що стосується відмінностей серед вікових груп, частіше зазначають про довіру до інституцій молодь 18–24 років та 25–34 років:

- Інституту ядерних досліджень НАН України та «Енергоатому» радше довіряють молодь 25–34 років (53% та 52% відповідно);
- Міністерству енергетики повністю або радше довіряють 70% молодь віком 18–24 роки;
- Інститут проблем безпеки атомних електростанцій НАН України — молодь 18–24 роки (51%) та 25–34 років (18%) (табл. 12).

Таблиця 12. Наскільки Ви довіряєте кожній з цих інституцій? [за віком та розміром населеного пункту]

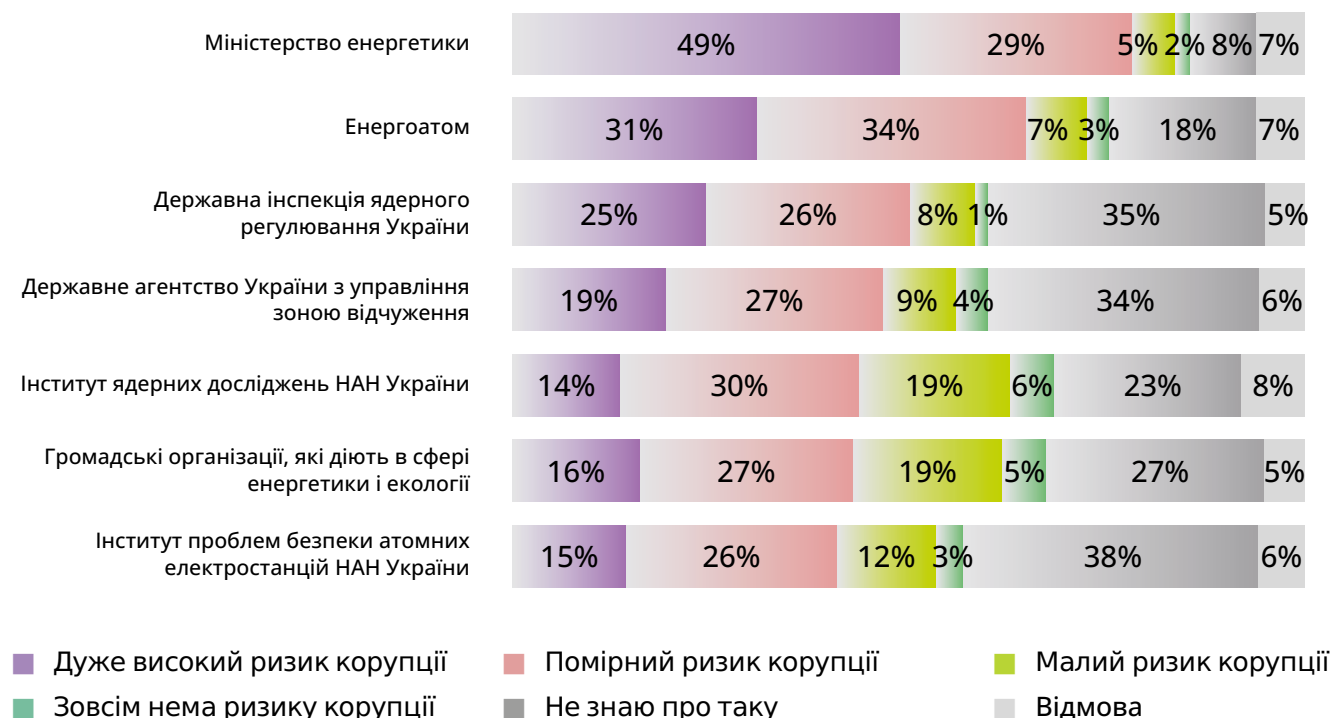
	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51-100 тис.	Місто 101-500 тис.	Місто понад 500 тис.
Інститут ядерних досліджень НАН України												
Повністю довіряю	19%	17%	20%	18%	22%	18%	21%	17%	25%	11%	22%	17%
Швидше довіряю	43%	49%	53%	43%	41%	37%	38%	42%	38%	49%	40%	50%
Швидше не довіряю	7%	1%	3%	10%	7%	9%	7%	8%	6%	6%	8%	5%
Зовсім не довіряю	3%	6%	2%	3%	3%	2%	5%	2%	5%	5%	3%	3%
Не знаю про таку	23%	23%	20%	25%	24%	26%	23%	26%	22%	26%	23%	20%
Відмова / Важко сказати	4%	4%	2%	1%	4%	8%	6%	4%	4%	3%	3%	5%
Енергоатом												
Повністю довіряю	14%	13%	16%	12%	12%	15%	15%	16%	14%	9%	15%	11%
Швидше довіряю	43%	43%	52%	49%	44%	36%	33%	37%	43%	53%	43%	48%
Швидше не довіряю	15%	8%	9%	14%	18%	21%	15%	13%	13%	9%	19%	18%
Зовсім не довіряю	6%	4%	6%	6%	8%	7%	7%	6%	6%	10%	8%	5%
Не знаю про таку	18%	31%	17%	17%	13%	14%	21%	22%	18%	14%	13%	15%
Відмова / Важко сказати	4%	1%	2%	2%	4%	6%	8%	6%	4%	5%	3%	3%
Міністерство енергетики												
Повністю довіряю	11%	18%	12%	8%	9%	13%	10%	14%	10%	8%	10%	10%
Швидше довіряю	39%	52%	47%	45%	35%	31%	33%	36%	38%	37%	41%	45%
Швидше не довіряю	26%	13%	26%	28%	28%	27%	27%	27%	26%	26%	24%	27%
Зовсім не довіряю	13%	4%	9%	9%	20%	15%	15%	11%	14%	17%	17%	9%
Не знаю про таку	8%	11%	6%	9%	6%	8%	9%	11%	8%	8%	5%	7%
Відмова / Важко сказати	3%	2%	1%	0%	2%	6%	5%	2%	3%	5%	3%	2%
Інститут проблем безпеки атомних електростанцій НАН України												
Повністю довіряю	12%	10%	18%	10%	9%	15%	9%	13%	12%	5%	12%	12%
Швидше довіряю	37%	51%	34%	39%	39%	35%	32%	31%	40%	47%	33%	42%
Швидше не довіряю	8%	6%	4%	7%	8%	10%	11%	10%	5%	13%	8%	6%
Зовсім не довіряю	4%	4%	3%	4%	3%	3%	4%	3%	4%	4%	7%	1%
Не знаю про таку	38%	30%	39%	39%	40%	34%	40%	40%	38%	26%	38%	37%
Відмова / Важко сказати	2%	0%	2%	1%	1%	4%	3%	2%	1%	5%	1%	2%
Громадські організації, які діють в сфері енергетики і екології												
Повністю довіряю	8%	8%	10%	6%	4%	10%	10%	11%	8%	5%	7%	7%
Швидше довіряю	38%	55%	41%	39%	31%	37%	32%	38%	33%	45%	37%	40%
Швидше не довіряю	15%	12%	12%	12%	18%	16%	21%	13%	17%	16%	18%	16%
Зовсім не довіряю	9%	4%	9%	8%	14%	8%	8%	8%	9%	15%	10%	8%
Не знаю про таку	28%	22%	27%	32%	31%	25%	25%	29%	30%	15%	27%	27%
Відмова / Важко сказати	2%	0%	1%	2%	2%	3%	4%	2%	3%	4%	1%	3%

	Загалом	18-24 років	25-34 років	35-44 років	45-54 років	55-65 років	Старше 65 років	Село	Місто до 50 тис.	Місто 51-100 тис.	Місто 101-500 тис.	Місто понад 500 тис.
Державна інспекція ядерного регулювання України												
Повністю довіряю	9%	13%	11%	6%	8%	12%	8%	12%	10%	3%	10%	5%
Швидше довіряю	31%	33%	37%	38%	25%	27%	26%	24%	27%	42%	33%	39%
Швидше не довіряю	14%	20%	11%	12%	15%	15%	14%	11%	17%	11%	13%	16%
Зовсім не довіряю	9%	6%	4%	9%	11%	9%	10%	9%	9%	6%	12%	5%
Не знаю про таку	35%	28%	36%	32%	40%	36%	36%	41%	35%	34%	31%	31%
Відмова / Важко сказати	3%	0%	1%	2%	2%	3%	6%	2%	2%	4%	1%	4%
Державне агентство України з управління зоною відчуження												
Повністю довіряю	8%	11%	8%	7%	9%	9%	7%	7%	8%	1%	10%	10%
Швидше довіряю	30%	44%	41%	33%	18%	26%	25%	29%	31%	36%	27%	31%
Швидше не довіряю	15%	11%	13%	18%	17%	15%	15%	15%	19%	11%	15%	14%
Зовсім не довіряю	9%	7%	4%	7%	12%	13%	11%	6%	10%	16%	11%	8%
Не знаю про таку	34%	25%	32%	33%	40%	33%	37%	39%	29%	33%	36%	33%
Відмова / Важко сказати	3%	1%	1%	1%	4%	5%	5%	4%	3%	2%	1%	4%

Щодо корупційних ризиків, на думку респондентів кількісного опитування, першість в антирейтингу посідає Міністерство енергетики: 49% опитаних вважають, що в міністерстві існує «дуже високий ризик корупції» і 29% — що «помірний ризик корупції» (рис. 15).

Рис. 15. Наскільки, на Вашу думку, ці інституції піддані ризику корупції?

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ІНСТИТУЦІЙ, ЯКІ ОПІКУЮТЬСЯ ПИТАННЯМИ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

«Енергоатом» на другому місці антирейтингу із загальним показником корупційного ризику - 65%, державна інспекція ядерного регулювання України на третьому місці, де показник «дуже високий + помірний ризик корупції» становить 50%.

На думку респондентів кількісного опитування, менш схильні до корупції ті інституції, які займаються дослідженнями, вивченням проблем безпеки атомних електростанцій, а також НАН України та громадські організації. Утім варто зазначити, що навіть для інституцій, які замикають антирейтинг, більше половини опитаних вбачають принаймні помірні корупційні ризики.

Респонденти ФГД при обговоренні корупційних ризиків найчастіше згадували «Енергоатом» — певні підозри щодо корупційних ризиків викликає його монопольне становище. Також респонденти згадували корупційні скандали, пов'язані з цією організацією, які висвітлювалися в медіа. Цікаво, що згадувалися не лише «свіжі» публікації, але і відносно давні, 2021 року.

«Ну, в 2021 році був скандал... ну, і, взагалі, давайте зазначимо, що ця організація "Енергоатом" є монопольною організацією в Україні! Тобто вони – монополісти. Не зважаючи на те, що у нас в країні, тупо, діє антимонопольний комітет».

(ФГД, Південь / Схід, міста 100–500 тис., чоловіки та жінки 18–25 років)

«...як "Енергоатом", він дуже корумпований, як я бачив по новинах і по тому, що знаходили».

(ФГД, Захід, міста 50–100 тис., чоловіки та жінки 26–39 років)

Експерти також вказують на високі корупційні ризики в атомній енергетиці, зокрема через непрозорі торги й обмежений доступ до інформації під час війни, що посилює недовіру суспільства, оскільки у воєнний час такі питання сприймаються особливо гостро.

«Корупційні ризики є, оскільки зараз багато торгів йде без оприлюднення документів, навіть в "Прозоро". Тому, безумовно, коли "Енергоатом», наприклад, проводять такі торги, є, безумовно, оскільки журналісти, розслідувачі, експерти не можуть побачити технічне завдання, технічні параметри, що там купляє "Енергоатом", які розходи і таке інше. Тому є, безумовно».

(Г з експертами)

«Мені здається, що під час війни на ці корупційні ризики люди реагують більш гостро, ніж в мирний час. Тобто, умовно кажучи, в мирний час це ще сприймалось погано, але тупо ми в такій живемо країні. А саме у військовий час люди насправді зараз сприймають усе набагато гостріше. Тобто це вже більш резонуюче питання. І в питанні атомної саме енергетики. Це історично дуже корумпована галузь».

(Г з експертами)

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження виявлено та сформовано кілька ключових тверджень щодо ставлення українського суспільства до атомної енергетики, планів будівництва нових АЕС та альтернативних напрямів розвитку енергосистеми.

Ставлення населення України до атомної енергетики:

- Рівень обізнаності про атомну енергетику залишається поверхневим. 74% респондентів заявили, що знайомі з принципами роботи АЕС, але лише 13% можуть пояснити їх іншим.
- Більшість українців визнають роль атомної енергетики у забезпеченні країни електроенергією – 93% погоджуються, що АЕС забезпечують великі обсяги електроенергії.
- 81% респондентів погоджуються, що головним викликом атомної енергетики є поводження з радіоактивними відходами.
- 76% опитаних погоджуються, що перебування біля АЕС у мирний час було небезпечним, а під час війни ці ризики значно зросли.
- 67% респондентів виступили проти поступового закриття АЕС і відмови від будівництва нових блоків.
- 29% загалом схиляються до повної відмови від атомної енергетики

Ставлення до будівництва нових атомних енергоблоків:

- 68% опитаних вважають, що будівництво нових енергоблоків слід відкласти до завершення війни, враховуючи військові загрози та необхідність значних інвестицій.
- 14% опитаних підтримують побудову нових енергоблоків навіть у нинішніх умовах.
- 43% респондентів повністю погоджуються, а 33% скоріше згодні, що побудова нових енергоблоків АЕС пов'язана зі значними корупційними ризиками.

Ставлення до відновлюваних джерел енергії (ВДЕ):

- 84% респондентів погоджуються, що ВДЕ можуть замінити принаймні частину електроенергії, яку зараз виробляє атомна енергетика, за умови належної інтеграції в енергосистему.

Використання атомної енергетики під час війни:

- 79% респондентів вважають, що АЕС стали об'єктами військової загрози, особливо після окупації Запорізької АЕС.

Проведене дослідження показало, що українці загалом мають поверхнєве уявлення про роботу АЕС, але водночас занепокоєні ризиками, зокрема поводженням з радіоактивними відходами та військовими загрозами.

Більшість респондентів вважає, що будівництво нових енергоблоків слід відкласти через безпекові та зокрема корупційні ризики, а також через потребу значних витрат як грошей, так і часу. Водночас значна частина опитаних підтримує розвиток відновлюваних джерел енергії як один із напрямів розвитку енергосистеми України, але не обов'язково як повну заміну атомній генерації.

Війна суттєво вплинула на сприйняття атомної енергетики, посиливши побоювання щодо її вразливості перед військовими загрозами. Загалом, суспільні настрої щодо енергетичної політики залишаються неоднозначними, демонструючи як прагнення до стабільності, так і потребу в адаптації до нових викликів.

ДОДАТОК

ДЕМОГРАФІЧНІ ПАРАМЕТРИ ВИБІРКИ
КІЛЬКІСНОГО ОПИТУВАННЯ

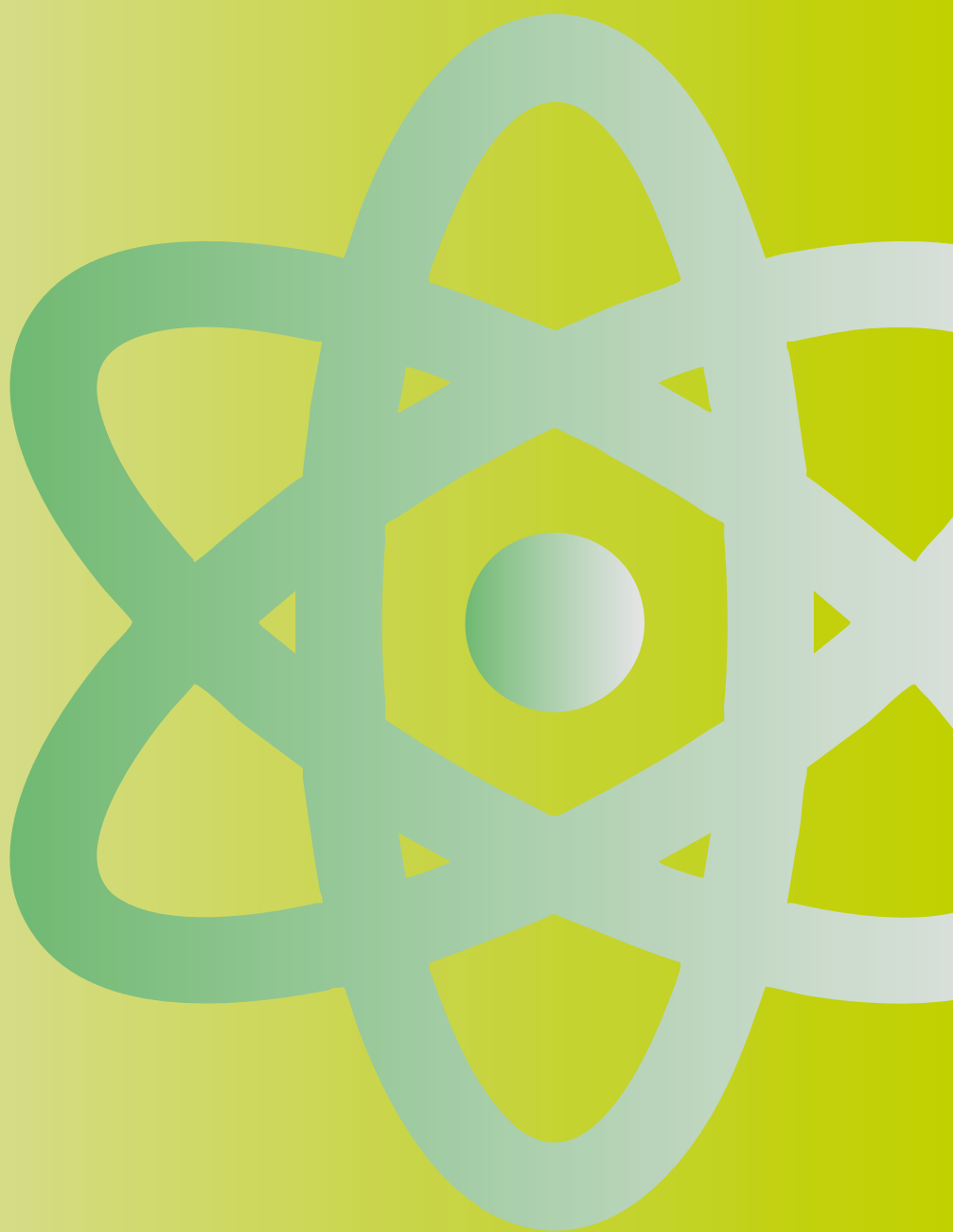

Рис. 16. Демографія: Стать та вік респондентів

СТАТЬ

ВІК

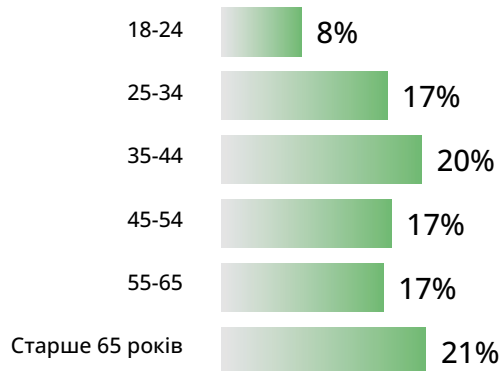
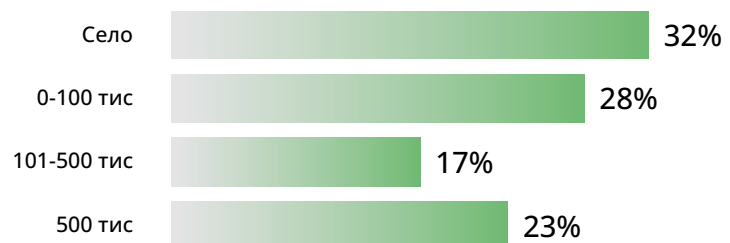

Рис. 17. Демографія: Розмір населеного пункту, регіон проживання респондентів

РОЗМІР НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ

РЕГІОН

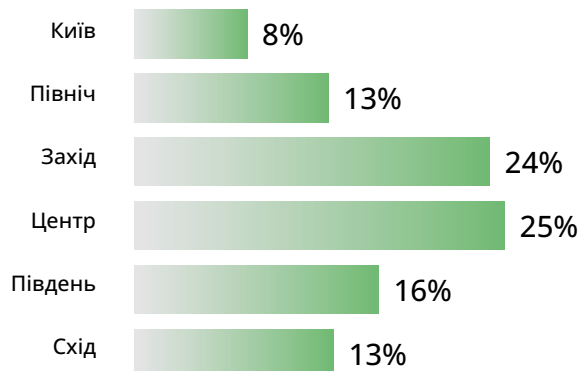

Рис. 18. Демографія: Місцеперебування респондентів

МІСЦЕПЕРЕБУВАННЯ

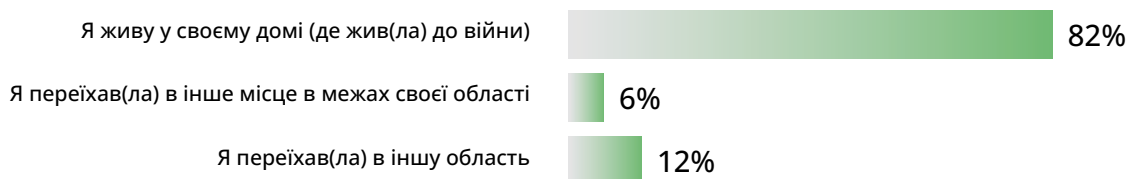

Рис. 19. Демографія: Освіта та зайнятість респондентів

ОСВІТА

ЗАЙНЯТІСТЬ

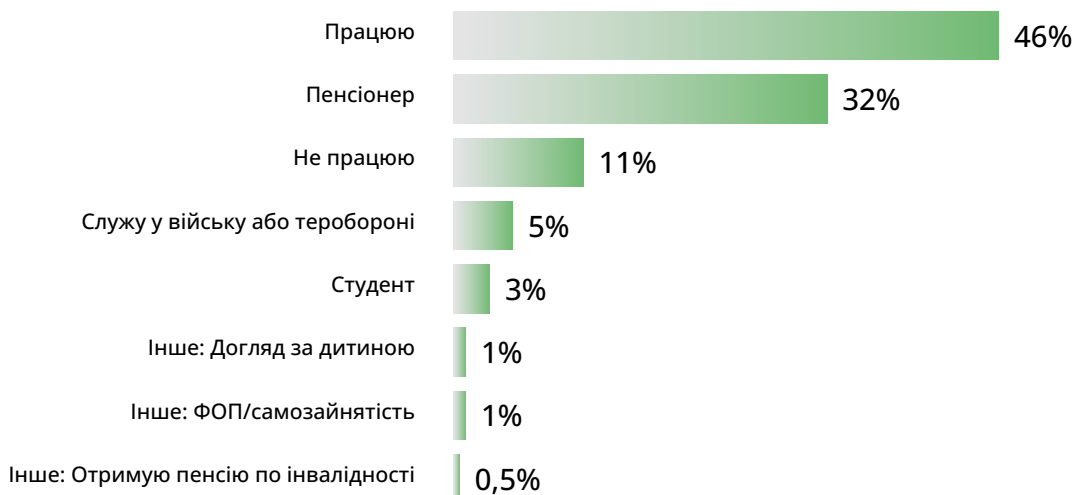

Рис. 20. Демографія: Економічне становище родини

ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ РОДИНИ

